

System prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku

Sára Tycová

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Sára Tycová**
Osobní číslo: **H20429**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Systém prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rizikového chování, prevence a nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- ČÁČKA, Otto, 2000. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-060-0.
- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. Pedagogické ovlivňování volného času. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HENDL, Jan, 2016. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.
- MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2310-5.
- TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana a Martin SMUTEK, 2006. Riziková mládež v současné společnosti. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-044-2.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Iva Staňková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **20. ledna 2023**
Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

---

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 20. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a).
V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.4.2023

Univerzita Tomáše Bati
Fakulta humanitních studií

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá popisem systému prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku. Teoretická část je zaměřena na rizikové chování, prevenci a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Praktická část se zaměřuje na výzkum kvalitativní metodou šetření, které probíhalo za pomoci polostrukturovaného rozhovoru s pracovníky z nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v Kyjově a v Hodoníně. Získaná data byla vyhodnocena pomocí designu zakotvené teorie z polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Použili jsme otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování a byl tak vytvořen závěr pomocí zakotvené teorie.

Klíčová slova: rizikové chování, děti a mládež, systém prevence, nízkoprahová zařízení, cílová skupina, volný čas

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on describing the prevention system of risky behavior in low-threshold facilities for children and the youth in the Hodonín area. The theoretical part is focused on risky behavior, prevention, and low-threshold facilities for children and youth. The practical part focuses on a qualitative research method using semi-structured interviews with employees from low-threshold facilities for children and youth in Kyjov and Hodonín. The acquired data was evaluated using a grounded theory design from semi-structured interviews with employees from low-threshold facilities for children and youth. We used open coding, axial coding, and selective coding, which helped create a conclusion using grounded theory.

Keywords: risky behavior, children and youth, prevention system, low-threshold facilities, target group, free time

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Ivě Staňkové, Ph.D. za cenné rady a za odborné vedení bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem účastníkům rozhovoru. V neposlední řadě poděkovat svým nejbližším, a to hlavně Barboře a Alexovi, kteří mi byli oporou po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	13
1.1 PŘÍČINY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	14
1.2 VYBRANÉ TYPY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	15
1.2.1 Záškoláctví	15
1.2.2 Šikana a projevy agrese	16
1.2.3 Závislostní chování	17
1.2.4 Sexuální rizikové chování	18
1.2.5 Sebepoškozování	19
1.3 NÁSLEDKY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	20
2 PREVENCE	22
2.1 PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	22
2.2 EFEKTIVNÍ PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE.....	24
3 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	27
3.1 HISTORIE NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	28
3.2 VYMEZENÍ HLAVNÍCH POJMŮ	30
3.3 ČINNOSTI A AKTIVITY REALIZOVANÝCH VE PROSPĚCH UŽIVATELŮ A SOUČÁSTÍ NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	32
3.4 SPECIFIKA PREVENCE V PROSTŘEDÍ NZDM	35
3.5 NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ KLUB BÁRKA	36
3.5.1 Cíle NZDM klub Bárka.....	36
3.6 NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ KLUB POHODA	37
3.6.1 Cíle NZDM klub Pohoda	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	39
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	40
4.3 VÝZKUMNÁ METODA	41
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	41
4.5 DRUH VÝZKUMU A METODA SBĚRU DAT.....	41
5 ANALÝZA DAT	43
5.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	43
5.2 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	53
5.3 SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ	55

6	INTERPRETACE DAT	57
6.1	VÝSLEDNÁ ZAKOTVENÁ TEORIE.....	59
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	66
	SEZNAM OBRÁZKŮ	67
	SEZNAM TABULEK	68
	SEZNAM PŘÍLOH	69

ÚVOD

Bakalářská práce se zejména věnuje popisu systému prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku. Konkrétně na nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v Kyjově a v Hodoníně.

Nejdříve bychom chtěli říct, že prevence rizikového chování u dětí a mládeže je stále velmi aktuálním tématem. V dnešní době je rizikové chování mezi dětmi a mladými lidmi velmi rozšířené, a to včetně zneužívání drog a alkoholu, nechráněného sexu, šikany, kriminality a mnoha dalších negativních jevů. Vzhledem k tomu, že děti a mladí lidé jsou v raném věku velmi ovlivnitelní, je prevence rizikového chování klíčová pro prevenci následných problémů v jejich životě. Mnoho zdrojů a organizací se proto věnuje prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. Hlavní prioritou pro zdravý vývoj dětí a mládeže je poskytnout jim bezpečné a podpůrné prostředí, podporovat jejich fyzické a duševní zdraví a rozvíjet jejich sociální a emocionální dovednosti. To pomůže zajistit, aby měli děti a mladí lidé dobrý základ pro úspěšný a plnohodnotný život v budoucnu.

Teoretická část bakalářské práce vymezuje základní terminologii rizikového chování, příčiny rizikového chování a její následky. Podrobně jsme popsali různé typy rizikového chování, se kterými se v konkrétních nízkoprahových zařízeních nejvíce setkávají. Co se týká tématu NZDM k tomu se dostáváme v poslední kapitole teoretické části. Jedná se zejména o historii NZDM, vymezení hlavních pojmů, které patří k této službě, činnosti a aktivity, které NZDM nabízí v rámci programu zařízení, specifika prevence a popis a cíle konkrétních nízkoprahových zařízeních na Hodonínsku ve kterých i bylo provedeno výzkumné šetření v rámci praktické části. V rámci praktické části se zabýváme kvalitativním výzkumem pohledem pracovníků konkrétních NZDM. Využíváme polostrukturované rozhovory jako metodologickou metodu a design zakotvené teorie. Hlavním cílem je jaký je systém prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku, jaké jsou příčiny rizikového chování, se kterými se pracovníci setkávají, jakým způsobem probíhají preventivní aktivity v zařízení ať už formou nebo metodou prevence nebo jaké strategie v rámci prevence rizikového chování pracovníci využívají. V oblasti práce s mládeží a prevence rizikového chování v České republice jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež stále novým a málo prozkoumaným konceptem, proto nenajdeme ani dostatečné množství výzkumů na toto téma u nás. Výsledky výzkumu by mohly být využity k větší informovanosti veřejnosti a zpětnou vazbou pro konkrétní zařízení. Výzkum by mohl také sloužit jako východisko pro diskusi a spolupráci mezi různými organizacemi, které se

v této oblasti pohybují, jako jsou například školy, obecní úřady, neziskové organizace a další. Spolupráce a koordinace mezi těmito organizacemi by mohla vést ke zlepšení celkové situace a prevence rizikového chování dětí a mládeže na Hodonínsku.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Rizikové chování se obecně definuje jako jakékoliv jednání nebo aktivita, která zvyšuje pravděpodobnost vzniku negativních důsledků jako jsou úrazy, nemoci, škody na majetku nebo ztráta života. V kontextu dětí a mládeže se rizikové chování může projevovat například jako nadměrné užívání alkoholu a drog, sexuální chování, násilí, špatné školní výsledky, nezdravé stravovací návyky, nebo různé formy závislosti (Miovský, Adámková a Barták, 2015, s. 161).

Průcha, Walterová, Mareš (2013, s. 122) ve své publikaci definují rizikové chování jako: *„Chování rizikové populační skupiny, v pedagogickém kontextu zejména skupiny dospívajících. Světová zdravotnická organizace stanovila medicínskou kategorii „dorost“ jako samostatnou vysoce rizikovou skupinu populace se samostatnými preventivními programy. Nejčastěji jde o rizikové typy chování:*

- 1. zneužívání návykových látek (nikotin, alkohol, drogy);*
- 2. negativní chování v oblasti reprodukční (předčasný sex a s ním spojené střídání partnerů, riziko pohlavních nemocí a předčasného otěhotnění);*
- 3. negativní psychosociální chování (poruchy chování, agresivita až kriminalita, úrazy, deprese až sebevražedné jednání, poruchy školního prospívání, nedokončení školní docházky, následná nezaměstnanost).*

Tyto tři kategorie mají tendenci se sdružovat a jedna usnadňuje vznik druhé. Ve hře je emocionální deprivace, distres (stres s negativními účinky) a negativní tlaky vrstevníků.“

Vojtová (2008, s.70) rozdělila rizikové chování do čtyř kategorií. Její výzkum jasně ukazuje, že skupiny rizik při rozvoji dítěte jsou podmíněny charakterem dítěte, rodinou jako jednotlivou socializační podmínkou a okolní společností ve které se dítě pohybuje. Vývoj dítěte je dále závislý na podmínkách, které jsou stanoveny pro vzdělávací proces v dané škole. Rizika spojená s osobností dítěte se týkají jeho fyzického, psychického zdraví a sociální zkušenosti. Odborníci zahrnují do této skupiny vysoce rizikové faktory jako například předčasný porod, postižení, nemoci, prenatální poškození mozku, nízkou inteligenci, impulzivitu, obdiv k násilí, nedostatečnou schopností cítit empatií, absence důležité osoby v životě dítěte a neschopnost pociťovat štěstí.

Mezi rizika spojená s rodinou dítěte řadí odborníci následující aspekty, které jsou spojené se systémem rodiny, strukturou a hierarchií rodiny; např. neúplná, početná rodina,

nepřítomnost otce, nezletilá matka, dlouhodobá nezaměstnanost rodičů. Dále tu máme fungování systému rodiny a s tím je spojená vyváženost, vztahy mezi jejími členy, rodinné násilí a disharmonie, negativní interakce s okolím, sociální izolace, psychiatrická onemocnění zvláště deprese. Navazuje na to chování rodičů jako rodičovský vzor např. kriminalita, antisociální chování, zneužívání návykových látek. A poslední je tu výchovný styl např. nedostatečné vedení a kontrolování dítěte, odmítání dítěte, týrání, zanedbávání, nedostatek přívětivosti a zájmu. Mezi riziky spojenými se společností jako místy společenského setkávání, kulturními zkušenostmi a normami odborníci uvádějí aspekty související se socioekonomickým znevýhodněním, přelidněností, životními podmínkami ve městech, násilím v sousedství a trestnou činností, přijímáním násilí jako přijatelné reakce na frustraci, zobrazováním násilí v médiích, nedostatkem podpůrných služeb, obchodováním s dětmi, válečnými konflikty a sociální nebo kulturní diskriminací. Rizikové aspekty spojené se školou jako místem vzdělávání dítěte odborníci identifikují jako školní neúspěch, nepřiměřené požadavky, nedostatek příležitostí, slabé pouto ke škole, toxické vrstevníky, přijímání agrese jako normy, šikanu, odmítání vrstevníky a sociální izolaci (Vojtová, 2008, s. 71-76).

Rizikové chování dospívajících je jedním z hlavních výzkumných témat vývojové psychologie, sociální psychologie a sociální pedagogiky, ale je také hojně diskutováno v etnografii, kriminologii a dalších společenských vědách, které studují nejen jednotlivé formy, ale příčiny a faktory konkrétního chování. Proto se často setkáváme s nejednotnou terminologií. Skupina termínů popisujících chování, které se odchyluje od norem dané společnosti, ale neoznačuje přítomnost kriminality, např. problémové chování, delikvence, abnormální chování, poruchy chování, agresivní chování, antisociální chování, disociální chování, kriminální chování, nepřizpůsobivé chování nebo návykové chování (Sobotková, 2014, s. 120).

1.1 Příčiny rizikového chování

Některé z hlavních příčin jsou genetické faktory a biologické rozdíly, které mohou hrát roli v chování jedince a přispět k rizikovému chování, jako jsou například vlivy hormonů, které vedou k impulzivnímu chování. Psychologické faktory, jako jsou osobnostní rysy, emoční poruchy a poruchy chování, sociální faktory jako je kultura, rodinné prostředí a vlivy vrstevníků mohou hrát roli v tom, jak jedinec vnímá rizikové chování a jak se k němu staví, ekonomické faktory např. chudoba a nezaměstnanost mohou mít vliv na to, jak jedinec

vnímá své možnosti a rozhodování, což může vést k rizikovému chování. Nízká úroveň vzdělání a špatné vzdělávací prostředí mohou ovlivnit schopnost jedince chápat důsledky svých jednání, užívání drog a alkoholu může vést k rizikovému chování a zvýšené pravděpodobnosti negativních důsledků. Prostor, ve kterém se jedinec nachází, může hrát důležitou roli v jeho chování například nebezpečné oblasti nebo špatně navržené veřejné prostory mohou zvyšovat pravděpodobnost rizikového chování. Média mohou ovlivňovat vnímání rizikového chování a mohou vést k napodobování nebezpečných nebo nezdravých vzorců chování a v neposlední řadě nedostatečná výchova, nedostatek pozitivních vztahů a sociální izolace mohou také vést k rizikovému chování (Martínek, 2015, s. 85).

1.2 Vybrané typy rizikového chování

V této podkapitole se budeme věnovat vybraným typům rizikového chování, kterými jsou děti a mládež nejčastěji vystaveny a pracovníci v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež usilují o případnou prevenci těchto jevů.

1.2.1 Záškoláctví

Záškoláctví je definováno jako neomluvená nepřítomnost žáka základní či střední školy ve škole. Jedná se o trestný čin, pokud žák úmyslně nenavštěvuje školu. Tento druh chování je v rozporu s pravidly stanovenými školou a také porušuje školský zákon, který určuje povinnou školní docházku. Většinou bývá spojováno s dalším rizikovým chováním a má negativní dopad na osobní rozvoj jedince (Grecmanová, 2008, s. 55).

Existuje mnoho důvodů, proč žák začne "chodit" za školu. Může to zahrnovat obavy spojené se školou, příliš vysoká očekávání ve škole nebo strach z neúspěchu. Velmi běžným důvodem je touha "uniknout", tedy vyhnout se něčemu nepříjemnému ve škole, nebo "touha po dobrodružství", tedy touha zažít nové věci. Je také důležité zjistit, zda rodiče nejsou sami zodpovědní za podporování záškoláctví tím, že omlouvají nepřítomnost svých dětí, nebo zda to dělají bez jejich vědomí. V tomto ohledu rozlišujeme záškoláctví:

- pravé záškoláctví – žák do školy nechodí, ale rodiče si myslí, že ano;
- záškoláctví s vědomím rodičů – rodiče mají odmítavý postoj ke škole, velmi slabý vztah ke svému dítěti nebo jsou závislí na pomoci a podpoře svého dítěte v domácnosti;
- záškoláctví s klamáním rodičů – dítě dokáže přesvědčit rodiče o svých zdravotních problémech, které brání dítěti chodit do školy;

- úteky ze školy – tzv. interní záškoláctví – žák do školy přijde, nechá si zapsat přítomnost a během vyučování na několik hodin odejde, přičemž zůstává v budově školy nebo na krátkou dobu odchází;
- odmítání školy – představa školní docházky způsobuje dítěti psychické potíže, například strach ze šikany a obtížnosti s učivem apod. (Grecmanová, 2008, s. 58).

V podstatě se dá o záškoláctví říci, že se jedná o poruchu chování únikového typu vyvolanou několika základními příčinami:

1. Problémy v rodině, jako jsou rozvod, násilí nebo nemoc
2. Psychologické problémy, jako jsou deprese nebo úzkost
3. Sociální tlaky a problémy, jako je šikana nebo konflikty s vrstevníky
4. Nízká motivace a nezájem o vzdělání
5. Neschopnost čelit nárokům školy a vzdělávacímu procesu
6. Problémy s učením nebo nesprávné metody učení
7. Nevhodné prostředí ve škole nebo problémy s učiteli a pedagogy (Miovský, Skácelová a Zapletalová, 2015, s. 56).

1.2.2 Šikana a projevy agrese

Šikana a agrese jsou projevy násilí, které mohou být buď fyzické, verbální nebo psychické. Šikana se vyskytuje v situacích, kdy jsou jedinci opakovaně vystavováni urážlivým, ponižujícím nebo násilnickým chováním od jednoho nebo více osob. Podobně jako u většiny ostatních lidských aktivit, například tance, vaření nebo hry na kytaru, i agrese je naučená. To znamená, že ji získáváme na základě svých zkušeností (Říčan, 2014, s. 39). Agrese se může projevovat verbálně nebo fyzicky, včetně napadání a bití jiných lidí. Tyto projevy mohou mít různé kořeny, jako je frustrace, hněv nebo potřeba dominovat nad druhými. Agrese může také být spojena s jiným rizikovým chováním, jako je závislost na alkoholu nebo drogách (Čáčka, 2000, s. 15).

Šikana představuje zvláštní formu agrese, která se projevuje úmyslným a neodůvodněným násilným chováním. Původ slova "šikana" pochází z francouzského slova "chicane", což znamená obtěžování, týrání a neustálé vyžadování nesmyslných úkolů. Šikana zahrnuje útok na jedince, který není schopen nebo nemá způsob, jak se ubránit tomuto agresivnímu chování

(Říčan, 2014, s. 21). Učitelé základních a středních škol se každodenně potýkají se sociálně patologickým jevem nazvaným šikana. Odlišení šikany od běžných rvaček a škádlení mezi žáky může být náročné, protože to, co jednomu žákovi přijde zábavné, může druhému připadat ponižující. Opakované škádlení však jasně ukazuje na přítomnost šikany. Agresoři, kteří se dopouští šikany ve školách, usilují o vnitřní uspokojení nebo snahou je získat uznání nebo autoritu ve skupině, nikoliv o materiální nebo jiné výhody. Hlavními aktéry šikany jsou:

- a) agresor – Aktivními účastníky šikany jsou obvykle ti, kteří ji začínají a vedou, zejména žáci, kteří jsou fyzicky silní, dominantní, autoritativní a rádi ovládají ostatní. Takový žák bývá často krutý, mstivý a zlý, se špatnými výsledky ve škole a neoblíbený mezi spolužáky. Často využívá šikany jako způsob, jak se vyrovnat se svými vlastními pocity méněcennosti, nedostatkem sebevědomí a závistí vůči ostatním žákům.
- b) oběť – Lidé, kteří jsou oběťmi šikany, mohou být jakéhokoliv věku, pohlaví nebo sociálního postavení. Mezi oběti často patří děti, kteří jsou nováčci v kolektivu, děti s fyzickými či mentálními zdravotními problémy, děti s odlišným vzhledem nebo chováním. Také mohou být oběti děti s nadprůměrnými schopnostmi, které jsou oblíbené u učitelů, nebo děti ze sociálně slabších rodin. Zkrátka, agresoři si vybírají oběti na základě různých vlastností, ale vždy se jedná o dítě, které se v něčem odlišuje, ať už jde o osobnost, vzhled, kulturu nebo etnický původ (Sobotková, 2014, s. 22).

1.2.3 Závislostní chování

Dnešní moderní společnost čelí jevu závislostního chování, které se stalo součástí životního stylu, zejména u dětí a dospívajících. Závislosti se v minulosti týkaly převážně alkoholu a drog, ale nové formy závislostí na internetu, jako je netholismus (závislost na internetu), oniomanie (závislost na nakupování) a nomofobie (závislost na mobilním telefonu), jsou stále častější. I když tyto závislosti obvykle nezpůsobují fyzickou závislost, mohou mít stejné psychické příznaky jako závislost na návykových látkách a narušovat mezilidské vztahy a pracovní a osobní život. Závislosti procházejí stádií experimentování, užívání, problémového užívání a závislosti (Kabíček, Csémy a Hamanová, 2014, s. 45).

Mluvíme-li ovšem o závislostním chování, většina lidí má stále na mysli závislost na návykových látkách, a to jak legálních (alkohol, tabák), tak nelegálních (konopí, pervitin, heroin atd.). Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10, © 2023) definuje syndrom

závislosti jako: „*Skupiny fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si dříve cenil více.*“ Změny v normálních mozkových funkcích, jako jsou myšlení, motivace a nálada, jsou důsledkem užívání psychoaktivních látek. Tyto látky jsou užívány z mnoha různých důvodů, jako je zvědavost, nudná rutina nebo jako únik od úzkosti a osobních problémů, které nelze vyřešit jinak. Skupina, do které jedinec patří, může být také hlavním faktorem pro zahájení užívání drog. U mladých lidí se závislost vyvine mnohem rychleji než u dospělých, což může vést k problémům v rodině a ve škole a zpomalit psychosociální a motorický vývoj (Sobotková, 2014, s. 66).

Mezi mladými lidmi je tabák nejčastější psychoaktivní látkou, i když jeho účinky nejsou tak okamžité jako u alkoholu, jeho dlouhodobé následky jsou závažné. Kouření se stává pro děti a dospívající symbol dospělosti, módním doplňkem, způsobem, jak si získat přátele a začít konverzaci. Většina z nich neví, že nikotin, jediná návyková látka v cigaretách, je mnohem návykovější než heroin. Tito lidé si mohou myslet, že mohou snadno přestat kouřit, ale ve většině případů tomu tak není (Truhlářová a Smutek, 2006, s. 59).

Mezi mladými lidmi je velmi běžné užívání alkoholu, který může být pro ně velmi nebezpečnou "drogou". Zlepšuje náladu a sebevědomí, ale zhoršuje kognitivní schopnosti a snižuje reakční schopnost, což zvyšuje riziko nehod. Dlouhodobá konzumace alkoholu u dospívajících může poškodit nervové struktury, což může způsobit problémy s učením a pamětí. Dále ovlivňuje hormonální hladiny a může způsobit závislost. Mnoho mladých lidí si neuvědomuje, že alkohol může mít závažné dlouhodobé důsledky na jejich zdraví (Kabiček, Csémy a Hamanová, 2014, s. 47).

Podle předpokladů je nejrozšířenější nelegální drogou mezi mladými lidmi marihuana. Její užívání způsobuje pocit euforie a psychické uvolnění. Rychle se vyvíjí tolerance a abstinenci příznaky jsou méně silné a méně časté. Studie ukazují, že dlouhodobé užívání marihuany vede ke snížení kognitivních funkcí, neurologickému poškození a zhoršení paměti, jako například snížení pozornosti, koncentrace a rychlosti zpracování informací. Hlavní riziko užívání marihuany spočívá v tom, že lidé ztrácejí zábrany a mohou se uchýlit k užívání tvrdých drog a dalších nelegálních drog, jako je pervitin, heroin, opiáty a halucinogeny (Sobotková, 2014, s. 60).

1.2.4 Sexuální rizikové chování

Normální sexuální chování je společností uznáváno jako vzájemně souhlasná aktivita mezi dvěma duševně a fyziologicky zralými jedinci. Oproti tomu lze rizikové sexuální chování

považovat jako: „soubor behaviorálních projevů doprovázejících sexuální aktivity a vykazujících prokazatelný nárůst zdravotních, sociálních a dalších typů rizik.“ (Mioviský, Adámková a Barták, 2015, s. 76–77). Většina výzkumů naznačuje, že časný nástup sexuální aktivity je prvním indikátorem sexuálně rizikového chování. V některých kulturách včetně romských komunit není těhotenství dívek mladších 15 let považováno za rizikové chování. Jiné znaky rizikového chování mladých lidí zahrnují časté pohlavní styky, střídání partnerů, náhodné sexuální kontakty, anonymní sex, prostituci, anální sex a krvavé sexuální praktiky. Nicméně, některé znaky sexuálního chování jsou považovány za rizikové pouze v určitém kulturním kontextu. Chování mladých lidí může upozornit na rizikovost, jako například nutkavá masturbace, neobvyklý sexuální vývoj, fyzická agrese u chlapců a sebepoškozování u dívek. Dalšími indikátory mohou být noční pomočování po dvanáctém roce věku, krutost ke zvířatům nebo žhárství (Mioviský, Adámková a Barták, 2015, s. 77).

Sexuálně rizikové chování je obvykle spojeno s užíváním alkoholu, marihuany a dalších psychoaktivních látek. Dle Kabička (2014, s. 84) dospívající často cítí tlak od svých vrstevníků nebo skupiny, což je jedna z nezralých motivací pro zapojení se do intimního života. Mnozí mají mylnou představu o tom, co je "normální". Pro některé dospívající je nápad pohlavního života nezralý, ale těžko přijímají myšlenku, že jsou "nenormální" nebo pozadu za svými vrstevníky v této oblasti. Dospívající řeší své osobní nesnáze a často mají nedostatek sebevědomí a sebeúcty.

Toto chování může mít vážné důsledky, jako jsou nechtěná těhotenství, potraty a zdravotní problémy způsobené pohlavně přenosnými chorobami a jinými infekcemi. Tyto problémy mohou negativně ovlivnit kvalitu života a způsobit psychosociální problémy. Je důležité, aby dospívající a jejich rodiče byli informováni o specifických rizicích pohlavního života v adolescenci a byli na ně připraveni. Bohužel, mediální a komerční sféra často zaměňuje zprávy a vytváří matoucí poselství, což může situaci ještě zhoršovat (Kabiček, Csémy a Hamanová, 2014, s. 85).

1.2.5 Sebepoškozování

Zatím neexistuje žádná univerzální teorie ani klasifikace, která by se zabývala sebepoškozováním, a ani není jednoznačně definováno, co se pod tímto chováním vlastně rozumí. Je to pravděpodobně způsobeno tím, že sebepoškozování zatím není považováno za samostatný klinický syndrom a také proto, že terminologie v této oblasti je stále nejednotná. Fyzické formy sebepoškozování mohou zahrnovat řezání, spalování, škrábání, údery a další způsoby, které mohou vést k trvalým jizvám nebo zraněním. Lidé by mohli omylem

považovat sebepoškození za masochistické chování, nebo jako snahu získat pozornost a příslušnost ke skupině nebo subkulturě. Okolí vůči tomuto chování bývá obvykle odmítavé a lidé mohou mít strach a nechápavost vůči jeho opakování. Podobně jako u alkoholismu, drogové závislosti nebo patologického hráčství, sebepoškození je nebezpečným typem sebepoškozujícího chování, který slouží jako únik z reality, způsob uvolnění a zvládnutí stresu (Kriegelová, 2008, s. 10).

Lidé s poruchou osobnosti, zejména těmi hraničního charakteru, jsou často spojováni se sebepoškozením, nicméně někteří odborníci tento problém spíše považují za návykovou poruchu. Sebepoškození se nejčastěji projevuje řezáním kůže, zápěstí, předloktí, popálením cigaretou, zapalovačem a podobně. Předávkování léky, které není přímým způsobem sebevraždy je také součástí sebepoškození. Pohnutky za sebepoškozením jsou různé a mohou zahrnovat hněv vůči sobě samému, úlevu od stresu nebo dokonce touhu po smrti (Fischer, Škoda, 2014, s. 77).

1.3 Následky rizikového chování

Mladí lidé často buď ignorují, nebo silně podceňují následky spojené s rizikovým chováním. Tohoto chování může mít významné důsledky nejen pro jednotlivce v budoucnosti, ale také pro lidi v jeho okolí jako jsou například policisté, zdravotníci, sociální pracovníci a učitelé (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 98).

Dle Ambrožové (2012, s. 155) můžeme rozlišovat následky zdravotní, ekonomické, psychické, psychosociální, sociálně a trestně-právní:

Zdravotní následky

Jednou z příčin zdravotních rizik mohou být sportovní aktivity, extrémní a adrenalinové činnosti, experimentování s různými dietami a užívání drog. Tyto aktivity mohou mít vážné následky, které mohou sahát od drobných zranění po komplikovanější lékařské zákroky jako je například ochrnutí nebo slepota. Šikana, násilí a trestné činy jsou dalšími faktory, které mohou mít značné zdravotní následky, a mohou také vést k trvalejším zdravotním problémům.

Ekonomické následky

Tento text se týká celkových následků rizikového chování na společnost. Tyto následky nejsou pouze finanční, ale zahrnují také veškeré náklady spojené se zdravotní péčí, sociální péčí a preventivními opatřeními. Škody se mohou vztahovat na výdaje spojené s léčbou

úrazů, závislostí, nemocí a pobytu v institucích a také na ekonomické ztráty, které jsou výsledkem těchto problémů.

Psychické následky

Mnohdy jsou tyto důsledky skryté a těžko pozorovatelné, ale jsou o to významnější a mohou mít hlubší dopad na člověka. Psychické následky mohou zasáhnout celou osobnost jedince a zahrnovat nízké sebevědomí, úzkost, deprese, smutek, výkyvy nálad, pocit ztráty smyslu života, snížený morální vývoj, psychosomatické poruchy (například bolesti žaludku a hlavy, poruchy spánku, poruchy příjmu potravy, sebepoškozování, sebevražedné myšlenky nebo dokonce pokusy o sebevraždu).

Psychosociální následky

Jedná se o důsledky, které ovlivňují zapojení jedince do společnosti a mohou bránit dosahování životních cílů, jak osobních, tak profesních. To může zahrnovat nálepky a stigma ze strany společnosti, vyloučení a izolaci od vrstevníků, ztrátu reputace, omezené společenské a pracovní příležitosti, špatné akademické výsledky a nízkou motivaci. Tyto důsledky mohou ovlivnit osobní život jedince a vést ke snížení jeho spokojenosti a sebevědomí.

Sociálně a trestně-právní následky

Lidé, kteří poruší zákony a způsobí škody na majetku nebo ohroží bezpečnost, tak musí čelit sociálním a právním následkům. U nezletilých jsou k řešení těchto situací zapojeni kurátoři pro mládež, sociální pracovníci a v případě vážných přestupků také policie a soud. Mezi další opatření patří diagnostické ústavy, ochranná opatření a trestní stíhání nebo odsouzení.

2 PREVENCE

Pojem prevence označuje všechna opatření zaměřená na předcházení a minimalizaci jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Patří sem mimo jiné prevence a minimalizace skutečných projevů různých typů rizikového chování, které ohrožují společnost a jednotlivce v ní, a také různých souvisejících poruch, nemocí a úrazů. Prevence spočívá v předcházení vzniku, rozvoji a opakování sociálně nežádoucích jevů a zahrnuje tři úrovně prevence: primární, sekundární a terciární. Prevencí může být jakákoli výchovná, vzdělávací, zdravotní, sociální nebo jiná intervence zaměřená na předcházení výskytu rizikového chování, předcházení jeho dalšímu rozvoji, zmírnění formy a projevů stávajícího rizikového chování nebo pomoc při řešení jeho důsledků (Průcha, Walterová a Mareš, 2013, s. 178). Prevence primární je obecná a nespecifická, a je primárně určená všem ve společnosti. Pokud se již zaměříme na jednání s určitou skupinou lidí jako jsou etnické menšiny nebo ohrožení lidé s vyšším rizikem sociálního selhání, jedná se pak o prevenci sekundární, což je specifické a cílené. S lidmi, kteří se již provinili, a risk sociálního selhání bylo u nich již dříve zaznamenáno (trestnou činnost, návykové látky atd.) pracujeme s terciární prevencí, s cílem novým recidivám předcházet a zabránit jejich trvalosti (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 127).

2.1 Primární prevence rizikového chování

Rodina a škola hrají zásadní roli v primární prevenci rizikového chování. Dalšími činiteli mohou být volnočasová zařízení a místní prostředí. Primární prevenci lze rozdělit na specifickou a nespecifickou (Miovský, Skácelová a Zapletalová, 2015, s. 143).

Nespecifická primární prevence zahrnuje aktivity, které přímo nesouvisejí s rizikovým chováním, a aktivity zaměřené na snížení vzniku rizikového chování prostřednictvím efektivního využití volného času. Příkladem jsou volnočasové aktivity, sportovní a rekreační aktivity a další programy, které vedou k dodržování určitých společenských norem, rozvoji zdravého charakteru a převzetí odpovědnosti za sebe a své chování (Fischer, Škoda, 2014, s. 110). Programy nespecifické prevence existují a jsou žádoucí i v případě, že se rizikové chování nevyskytuje. Programy nespecifické prevence nelze vztáhnout ke konkrétnímu jevu, kterému chtějí předcházet, protože působí obecně a nespecificky (Gabrhelík a kol., 2015, s. 221).

Specifická primární prevence rizikového chování se snaží poskytovat speciální podpůrné programy, které pomáhají dětem a mladým lidem zabránit jejich vyloučení ze společnosti.

Tyto programy jsou zaměřeny na konkrétní formy rizikového chování a berou v úvahu skutečnost, že pro některé děti či mládež bude možnost prožít jakoukoliv volnočasovou aktivitu nebo program vyhovující jejich potřebám. Tyto programy primární prevence spolu s tradičními nabídkami volnočasových aktivit poskytují dětem a mladým lidem možnost získat prospěšné zkušenosti a nástroje k posílení jejich dovedností a schopností vyrovnat se situacemi v jejich životě. Specifická prevence se dále dělí do tří úrovní. Tyto úrovně jsou určeny intenzitou programu, prostředky a nástroji, které program využívá, a mírou zapojení cílové skupiny. Obecně platí, že čím větší je hloubka a intenzita programu, tím více se používají specializované vzdělávací, psychologické a psychoterapeutické techniky a postupy (Martanová, 2012, s. 85).

Všeobecná primární prevence se zaměřuje na běžnou populaci, aniž by děti a dospívající rozdělovala do skupin s vysokým nebo nízkým rizikem. V úvahu se bere pouze věková struktura, která může být dána sociálními nebo jinými faktory. Patří sem programy zaměřené na větší počet osob (třídy nebo menší sociální skupiny). V praxi ve většině případů postačí úplné vzdělání školního metodika prevence. Cílem je například prevence nebo oddálení užívání drog. Jedná se o tématické programy s vypracovanou metodikou (např. preventivní program Unplugged) (Miovský a kol., 2015, s. 88).

Selektivní primární prevence se zaměřuje na skupiny osob, které jsou více ohroženy vznikem různých forem rizikového chování (např. jsou více vystaveny rizikovým faktorům) než ostatní skupiny. Jedná se o různé intenzivní skupinové sociálně psychologické programy, které posilují sociální, komunikační a vztahové dovednosti. Vzhledem k tomu, že tyto programy jsou zaměřeny na vysoce rizikové cílové skupiny, klade se větší důraz na školení odborníků na prevenci (např. speciální pedagogika, psychologie, adiktologie) (Miovský a kol., 2015, s. 89).

Indikovaná primární prevence se zaměřuje na osoby, které jsou vystaveny významným rizikovým faktorům nebo které se již rizikově chovají. Cílem je co nejdříve identifikovat problémy, správně vyhodnotit potřebu specifických intervencí a tyto intervence neprodleně zahájit. Cílem indikované prevence je nejen oddálit užívání drog, ale také snížit četnost a množství užívání drog a omezit následky užívání drog. Tato úroveň prevence již vyžaduje specializované vzdělání, psychologii, adiktologii nebo jiné podobné vzdělání pro práci v prevenci (Miovský a kol., 2015, s. 89).

Primární prevence zahrnuje preventivní programy, které jsou nezbytné pro předcházení rizikovému chování. Preventivní programy by měly fungovat jako celistvé systémové prvky při uskutečnění preventivních aktivit (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011, s. 102).

Preventivní programy lze realizovat ve školním prostředí nebo mimo školu. Programy všeobecné primární prevence (např. přednášky, semináře) by měly probíhat ve školním prostředí. Dlouhodobější programy někdy i mimo školu se častěji realizují v mimoškolním prostředí, zejména pokud se jedná o selektivní a indikované programy primární prevence zaměřené na včasnou intervenci u jednotlivců nebo ohrožených skupin (Bártík, Miovský, 2010, s. 152-153). V souvislosti se školním vzděláváním lze upozornit na koncept minimálních preventivních programů. Minimální preventivní program je komplexní dlouhodobý preventivní program pro školy a školní zařízení, který je součástí školního vzdělávacího programu a vychází z příslušného RVP nebo je přílohou platných učebních osnov a učebních plánů. Realizace tohoto programu přirozeně vychází z omezených časových, personálních a finančních prostředků, které má škola pro jeho realizaci k dispozici, a proto je kladen důraz na efektivní využití stávajících zdrojů. Program je koncipován tak, aby jeho dlouhodobé a krátkodobé cíle byly jasně definovány a řádně realizovány. Při realizaci musí být program přizpůsoben kulturnímu, sociálnímu a politickému kontextu, školním strukturám a specifickým skupinám ve škole i mimo ni. Program by měl důsledně respektovat odlišnosti školního prostředí, oddalovat, předcházet a omezovat výskyt rizikového chování a posilovat schopnost žáků činit vhodná a odpovědná rozhodnutí (MŠMT, © 2023).

2.2 Efektivní primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže

Účinná primární prevence je důležitá pro každou společnost, ale je obzvláště důležitá pro společnosti s nepříznivou demografickou situací. Početně slabší příští produktivní generace musí být celkově zdravá z bio-psycho-sociálně-duchovního hlediska a zbavená zbytečné finanční zátěže (např. léčba závislostí, duševních chorob, neplodnosti v důsledku pohlavně přenosných chorob atd.) Ve světě i u nás existuje mnoho preventivních programů a většina z nich je poměrně finančně nákladná. Tyto programy se často zabývají pouze omezeným okruhem problémů jako je kouření, užívání drog a nechráněný sex. Rizikové chování je však pojem, který je výsledkem souhry mnoha faktorů specifických pro konkrétního adolescenta; a je třeba, abychom se zaměřili na širší okruh možných příčin než jen na jednotlivce, jeho problémy a vývojové potřeby (Kabíček, Csémy a Hamanová, 2014, s. 88).

Existuje řada obecných kritérií, které představují kombinaci výzkumných poznatků a praktických zkušeností a které lze souhrnně označit jako zásady efektivní primární prevence. Standardy pro kvalitní preventivní programy je uvádějí pro prevenci užívání návykových látek, jsou však dostatečně obecné, aby je bylo možné přenést i do jiných oblastí rizikového chování. Tyto standardy by pak měly být aplikovány na každý konkrétní program nebo intervenci a vyžadovat jejich plné dodržování a měly by být považovány za součást minimálních požadavků na preventivní programy (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 264).

Martanová (2012, s. 37-39) upozorňuje na několik obecných zásad, které musí efektivní program primární prevence rizikového chování splňovat:

- a) **Komplexnost a kombinace mnohočetných strategií** – působí na konkrétní cílové skupiny (škola, rodina, vrstevníci, komunita, média). Preventivní programy musí být plánovány komplexně, a to jak jako kombinace různých faktorů, tak jako koordinovaná spolupráce různých institucí.
- b) **Kontinuita působení a systematickosti plánování** – programy by na sebe měly navazovat a vzájemně se doplňovat. Preventivní opatření by měla být systematická a dlouhodobá. Jednorázové aktivity, jako jsou jednotlivé přednášky nebo multimediální kampaně nejsou příliš účinné, nehledě na náklady. Jednostranné a zjednodušené informace mohou mít také negativní dopad na důvěryhodnost programu, a to jak pro účastníky programu, tak pro samotnou cílovou skupinu.
- c) **Cílenost a adekvátnost informací i forem** – ve vztahu k cílové populaci a jejím věkovým a sociokulturním charakteristikám. Každý preventivní program by měl definovat cílovou skupinu, které je určen. Je třeba zohlednit věk, úroveň znalostí, sociokulturní zázemí, etnický původ, postoje skupiny k rizikovému chování a charakteristiky komunity. Program musí být pro danou cílovou skupinu atraktivní.
- d) **Včasný začátek** – preventivních aktivit nejlépe ještě v předškolním věku. Názory a postoje se formují v co nejranějším dětském věku, takže čím dříve se s prevencí začne, tím bude z dlouhodobého hlediska účinnější. Forma aktivit by samozřejmě měla být přizpůsobena věku a schopnostem dětí a čím mladší je cílová věková skupina, tím důslednější by měl být monitoring programu a rozhovory.
- e) **Pozitivní orientace** – na primární prevenci a demonstraci konkrétních alternativ. Součástí preventivních programů by měla být podpora zdravého životního stylu,

využívání pozitivních vzorů a poskytování pozitivních alternativ zaměřených na cílovou skupinu.

- f) **Využití „KAB“ modelu** – zaměřuje se nejen na úroveň informací, ale především na kvalitu změny postojů a chování. Programy by měly zahrnovat získávání příslušných sociálních a životních dovedností. Například zlepšení schopnosti mladých lidí vyrovnat se s tlakem různých typů rizikového chování, zvýšením sebedůvěry a zdokonalit sociální komunikaci.
- g) **Využití „peer“ prvku, důraz na interakci a aktivní zapojení** – Vrstevníci mají na děti a dospívající často větší vliv než rodiče a učitelé. Vrstevníci mají silný vliv na utváření jejich názorů a postojů a mohou účinně přispět ke snížení rizikového chování. Aktivní účast dětí, převzetí iniciativy a spontánní výměna názorů zvýší pravděpodobnost úspěchu preventivních programů.
- h) **Denormalizace** – cílem primární prevence je vytvořit společenské klima, které není příznivé k podpoře nebo rozvoji rizikového chování. Pojem "denormalizace" se týká změny společenských norem a hodnot tak, aby lidé nevnímali rizikové chování jako žádoucí.
- i) **Podpora protektivních faktorů** – preventivní programy by měly zahrnovat podporu a vytváření podpůrného prostředí, v němž mohou děti a mladí lidé rozvíjet uspokojivé vztahy. Primární prevence zahrnuje také poskytování odborné péče v případě potřeby a kontakty pro případné krizové situace.
- j) **Nepoužívání neúčinných prostředků** – jako neúčinné se prokázalo pouhé poskytování zdravotních či jiných typů informací o daném typu rizikového chování např. zastrasování, přehánění o následku užívání. Tyto programy jsou mnohými rodiči a někdy i samotnými odborníky na prevenci považovány za účinné, ale není tomu tak a tyto názory pramení především z neznalosti základních principů efektivní prevence, z populismu nebo bohužel i z komerčních zájmů.

Dalším klíčovou zásadou efektivní prevence rizikového chování mezi mladými lidmi je dodržování etických zásad, které ovlivňují celý proces a projevují se v každé fázi práce s rizikovými jedinci. Profesionální etika hraje významnou roli i v primární prevenci rizikového chování. Etická pravidla by měla být považována za důležitou a nevyhnutelnou součást práce s rizikovými osobami na všech úrovních a ve všech fázích (Kappl a kol., 2010, s. 158-162).

3 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) podle zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách jsou jedny ze zařízení sociálních služeb, ve kterých se realizuje konkrétní sociální práce a spadá pod služby sociální prevence, které „*se snaží zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.*“ (Zákon č. 108/2006 Sb., © 2023).

Dle paragrafu 62, odstavce 1, NZDM poskytuje služby ambulantně nebo terénně pro děti ve věku 6–26 let, které jsou ohroženy nežádoucími sociálními jevy. Hlavní prioritou je kvalita života dětí a mládeže a její následné zlepšení, předcházení nebo snížení sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, lepší orientací v jejich sociálním prostředí a vytvořit podmínky pro řešení nežádoucích sociálních situací. Služba může být poskytována anonymně (Zákon č. 108/2006 Sb., © 2023).

Tyto služby poskytují podporu ve specifických oblastech, ale slouží také jako bezpečné útočiště, kde mohou mladí lidé najít pomocnou ruku při řešení svých problémů a potřeb. Celková koncepce těchto zařízení je kombinací teorií a metod sociální pedagogiky a sociální práce (Hapalová, 2017, s. 122).

Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež dle vyhlášky č. 505/2006 Sb. obsahují tyto úkony:

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

- *zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,*
- *pracovně výchovná práce s dětmi,*
- *nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,*
- *zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání,*

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

- *aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících ve společenském prostředí,*

c) *sociálně terapeutické činnosti:*

- *socioterapie, jejíž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,*

d) *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:*

- *pomoc při vyřizování běžných záležitostí,*

- *pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob (Vyhláška č. 505/2006 Sb., © 2023).*

3.1 Historie nízkoprahových zařízení pro děti a mládež

NZDM jako taková v ČR začaly vznikat v období devadesátých let a do té doby fungovaly různé kluby, spolky a centra aktivit, které měly za cíl sdružovat děti a mládež, aby smysluplně trávily svůj volný čas. V těchto klubech probíhaly různé volnočasové a vzdělávací aktivity. O vznik a vytvoření služeb NZDM pro děti a mládež ohrožené nežádoucími sociálními jevy, stejně jako o podporu a rozvoj těchto služeb v současnosti, se zasloužila především **Česká asociace streetwork (ČAS)** (Klíma, 2009, s. 112).

Ještě před založením asociace se však v České republice v této oblasti odehrály dvě významné události, které silně podpořily rozvoj nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Jednou z nich byl vznik "**streetworku**" jako terénní práce pod hlavičkou tehdejších klubů pro děti a mládež. Na základě usnesení vlády č. 341/94, k Programu sociální prevence a prevence kriminality, byla právě od roku 1994 experimentálně zavedena funkce sociálního asistenta. Sociální asistenti se etablovali jako součást sociální prevence, aby zastupovali odbornou terénní práci v zařízeních se staršími dětmi školního věku a dospívajícími ohroženými nebo již postiženými patologickým vývojem. V této souvislosti je třeba dodat, že streetwork nebyl zaveden pouze na úrovni státní správy, ale začal se rozvíjet také na úrovni nevládních organizací spolu se zavedením sociálních asistentů (Čechovský, Racek, 2009, s. 302-303). V té době nikdo nevěděl, jak se streetwork dělá, jen všichni měli energii, elán a nadšení se pustit do práce. Stále neexistovalo žádné systematické školení a ani na odborných školách se o streetwork nepřednášelo. Byla tu snaha navázat kontakt se zahraničím přesněji s Německem, kde s tímto oborem už měli větší zkušenosti a přineslo to ucelené vzdělávání v problematice streetworku, podepsalo se to i na rozvoji streetworku a na vzniku budoucích nízkoprahových zařízení u nás. První nízkoprahová centra a kluby

vznikly například v Klatovech, Hradci Králové, Jablonci nad Nisou, Karlových Varech, Plzni a Českých Budějovicích (Klíma, 2009, s. 305).

Další z významných událostí byla **grantová politika nadací**, například program Děti ulice Nadace Open Society Fund Praha nebo program Fond mládeže firmy Levi Strauss Nadace Via. V rámci těchto programů přišla velká finanční podpora, protože nadační peníze v té době hrály důležitou roli v rozpočtech nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a jiné zdroje financování od samosprávy a státních orgánů byly v té době minoritní (Čechovský, Racek, 2009, s. 306).

A teď přicházíme ke zmiňované **České asociaci streetworku (ČAS)**, která byla založena v dubnu v roce 1997 jako profesní organizace sdružující odborníky působící v oblasti streetwork, a to jak v praxi, tak v teorii. Jejich cílem je vytvářet platformu pro odborný dialog na všech úrovních, poskytovat supervizi, rozpracovávat metodiku streetwork. S rozvojem streetworku se v České asociaci streetwork začala řešit otázka problematiky nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Všechno to vyvrcholilo v lednu 2001, kdy vznikla **pracovní skupina** oficiálně zastřešena ČASem, která se definovala vůči ostatním aktivitám pro děti a mládež jako nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a stanovovala standardy kvality. Stalo se tak proto, že to bylo potřebné. Zásadní význam pro rozvoj NZDM měla také vytvořená pracovní skupina převážně pracovníků NZDM z celé České republiky, kteří si dali za úkol vytvořit standardy nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Vytvořili pracovní verzi standardů, která v této podobě existuje nadále. Pracovní skupiny také prosazovali Nízkoprahové programy pro děti a mládež do typologie služeb MPSV v roce 2000. To umožnilo využít finanční prostředky, které jsou na sociální služby k dispozici z rozpočtu MPSV. Snaha o zařazení do oblasti sociálních služeb vyústila ze strany ČAS, kdy připomínali k zákonu o sociálních službách, které vedli k zařazení terénní sociální práce a NZDM do služeb sociální prevence v zákoně 108/2006. Následně díky ČAS přišla i vyhláška, která tento zákon upravuje (Čechovský, Racek, 2009, s. 305).

A k poslední důležité události patří **vzdělání a kvalita** spojené s Českou asociací streetworku a Národně vzdělávacím fondem, které se nazývají „*Profesní vzdělávání pracovníků a odborníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež*“ a „*Systém vzdělávání pro pracovníky a odborníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a streetwork v hl. m. Praze*.“ Tyto projekty v rámci rozvoje vzdělávání pracovníků v nízkoprahových zařízeních. Výsledku projektu vypadají následovně: akreditované vzdělávací kurzy, kurzy pro dobrovolníky, pro supervizory v sociálních službách. Vznikla

také profesionální kancelář ČAS jako zázemí pro celý obor nízkoprahových služeb (Klíma, 2009, s. 306).

3.2 Vymezení hlavních pojmů

Vymežíme si několik hlavních pojmů, které jsou spojené s nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež.

Princip nízkoprahovosti

NZDM se řídí principy poskytování sociálních služeb. Nízkoprahová zařízení definují jako specifický princip nazývaný „nízkoprahovost“ důležitý pro jejich fungování. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež realizují své služby tak, aby k nim byl umožněn maximální přístup. Jinými slovy, snaží se eliminovat časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry, které cílové skupině brání v nalezení prostoru zařízení a využívání nabízených služeb. Tato zařízení vytvářejí prostředí, které je svým charakterem a umístěním podobné přirozenému prostředí cílové skupiny. Pasivita a nesouhlas nejsou důvodem k omezování přístupu uživatelů ke službám. Uživatelé mohou být anonymní. Dokumenty obsahující osobní údaje uživatelů jsou uchovávány a zařízení získává pouze ty údaje uživatelů, které považuje za nezbytné pro poskytování odborných a kvalitních služeb. Členství ani jiná registrace není podmínkou pro využívání služeb. Pravidelná docházka do zařízení není podmínkou pro využívání služby. Uživatelé mohou během provozní doby zařízení volně přicházet a odcházet, jak se jim zlíbí. Uživatelé nejsou povinni účastnit se nabízených aktivit. Sociální služby jsou poskytovány bezplatně. Provozní doba zařízení je přizpůsobena potřebám uživatelů. Služba je dostupná v době, kdy mohou uživatelé do zařízení docházet (denně, měsíčně nebo ročně). Zároveň je otevírací doba služby pevně stanovena a nedochází k jejímu náhlému přerušení. Každá osoba, která splňuje podmínky, může službu využívat bez omezení, pokud svým chováním, slovy a jednáním neomezuje nebo neohrožuje sebe, ostatní uživatele, personál nebo efektivitu služby (Pojmosloví, kolektiv autorů, 2008, s. 5).

Poslání NZDM

Ve snaze předcházet sociálnímu vyloučení se NZDM věnuje napomáhání pozitivních změn znevýhodněným dětem a mladým lidem. Toto ušlechtilé poslání zahrnuje poskytování nezbytných informací, odbornou podporu a další zdroje ke zlepšení jejich způsobu života a podpoře sociálního začleňování (Pojmosloví, kolektiv autorů, s. 6).

Cíle NZDM

Cílem NZDM je pomoci mladým lidem vypořádat se s obtížnými životními situacemi, snížit riziko vyplývající z konfliktních společenských situací, životního stylu a rizikového chování, rozvíjet jejich sociální dovednosti, podporovat jejich začlenění do vrstevnických a komunitních skupin, poskytnout jim psychologickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v zařízení, poskytování příležitosti k osobnímu růstu. Mezi cíle NZDM patří také minimalizace zdravotních rizik spojených s jejich současným způsobem života, pomoc při orientaci v jejich sociálním prostředí a řešení jakýchkoli nepříznivých sociálních situací se kterými se mohou potýkat (Hapalová, 2017, s. 2-3).

Cílová skupina NZDM

Cílové skupiny musí být přesně definovány, aby služby byly správně připraveny a dosáhly svých cílů a záměrů. Při jejich popisu je však třeba dbát na to, aby nedošlo k nálepkování nebo stigmatizaci jednotlivých osob (Klíma, 2009, s. 85).

Cílovou skupinou NZDM jsou děti a mládež, které se potýkají s nepříznivou životní situací. Může jít o konfliktní společenskou situaci, obtížnou životní událost (např. smrt rodinného příslušníka) a omezující se životní podmínky. Jsou v rozmezí věku od 6-12 let, od 13 do 18 let a od 19 do 26 let. Žijí nebo se pohybují v konkrétní lokalitě, kterou lze vymezit sociálně nebo geograficky a vztahují se k nim další charakteristiky např. nemohou nebo nechtějí se zúčastnit standardních volnočasových aktivit, vyhýbají se standardním formám institucionalizované pomoci a péči, dávají přednost trávení času venku na ulici s kamarády než trávit čas produktivněji (zájmové kroužky), díky jejich životnímu stylu se mohou dostat do konfliktu, který může být ohrožující pro ně samotné nebo jejich blízké (Štefková, Dolejš, 2016, s. 30).

Strategie NZDM

Hlavní strategie NZDM a náplň jejich činností směřují zejména k následujícím cílům:

- a) *Snižování bezprostředních zdravotních či sociálních rizik* vyplývajících z rizikového chování např. sexuální rizikové chování, sebepoškozování) v rámci preventivních aktivit;
- b) *Minimalizaci různých druhů interpersonálních konfliktů* v prostředí nízkoprahového zařízení např. spor mezi dospívajícím a rodiči. Tím pádem je možno předejít sporům, které vyústí v útěk z domova nebo v domácí násilí. Generační střety, které lze řešit pomocí komunikace a smířčím jednáním;

- c) *Zprostředkování kvalifikovaného řešení problémů a zejména jejich identifikace a přijetí klientem (popírání problému je u mnoha nezralých jedinců obvyklým postojem a obranným mechanismem);*
- d) *Snižování nebezpečí sekundární deviace a patologizace – označkování určitých dospívajících jako „chuligánů“ nebo „vandalů“ probíhá to hlavně u mládeže, která má výrazné povrchní znaky nějaké subkultury např. punkeři, anarchisté, squatterři;*
- e) *Stabilizace nepříznivé situace a rozšíření životních možností a příležitostí – nabídka příležitostné brigády, doplnění chybějícího vzdělání, zaškolení (Jedlička, 2004, s. 80).*

3.3 Činnosti a aktivity realizovaných ve prospěch uživatelů a součástí nízkoprahových zařízení pro děti a mládež

Představíme si činnosti a aktivity realizované v prospěch uživatelů, které jsou důležité kvůli rozvoji a prevenci rizikového chování jedince.

Kontaktní práce – Metody a techniky práce, které vytvářejí prostor a kontext pro realizaci cílených intervencí. Jde o vytvoření základního rámce nezbytného pro realizaci konkrétních výkonů aktivit a služeb. Jde o určitý druh kontaktu s uživatelem, jehož cílem je vytvořit dostatečnou vzájemnou důvěru a nezbytné podmínky pro prohloubení kontaktu a poskytování dalších služeb (Jedlička, 2004, s. 205).

Kontaktní práce zahrnuje hledání a stanovení hranic komunikace s uživateli, rozvoj jejich schopnosti vyjádřit své potřeby a naučit se využívat stávající nabídku služeb. Kontaktní práce často probíhá formou rozhovorů v přirozeném prostředí uživatele (kontaktní místnost, ulice, klub apod.) (Klíma, 2009, s. 81).

Situační intervence – Pracovníci považují uživatele za aktéra životní situace a kromě problému, který je třeba vyřešit, se snaží zkoumat a hodnotit uživatele jako celek. Neexistuje žádné ucelené řešení a problém každého uživatele je považován za jedinečný. Pracovníci postupně odhalují problémy uživatelů a jejich možná řešení na základě znalosti těchto potíží (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 105).

Situační intervenci publikace Pojmosloví (2008, s. 24) popisuje jako sociálně – pedagogickou práci v situacích s výchovným obsahem v institucionálním prostředí. V těchto situacích pracovník vstupuje do interakcí probíhajících mezi uživateli služeb tím, že

poskytuje podněty, reflektuje situaci a používá další techniky, které vytvářejí nebo zdůrazňují výchovný efekt situace.

Krizová intervence/ Pomoc v krizi – Řešení krizových situací, které se v životě uživatele vyskytnou. Jedná se o terapeuticko-diagnostický přístup, který přispívá ke zvládnutí psychických krizí. Přístup zahrnuje pozorování chování uživatele se zaměřením na posouzení aktuálního psychického stavu, rozhovory, které poskytují základní orientaci v příčinách krize, a cílené intervence k řešení obtíží. Intervence mohou zahrnovat také návrhy na opatření. Rozsah intervence závisí na tom, zda je pracovník kvalifikován k zásahům v krizových situacích. Pracovníci bez kvalifikace poskytují uživatelům v krizi podporu pouze v rozsahu akutní intervence a v některých případech poradenství s doporučením na odborníky (Hapalová, 2017, s. 10).

Poradenství – Poradenství probíhá formou rozhovoru s uživatelem, nejlépe v oddělené místnosti, a zahrnuje posouzení situace, poskytnutí rady, informací a řešení vedoucích k vyřešení obtíží. Jde o řešení aktuálních problémů a posílení uživatele v jejich řešení. Poradenství NZDM se zaměřuje především na vztahové, rodinné, sexuální, návykové, školní, volnočasové, sociální/právní a další problémy (Pojmosloví, kolektiv autorů, 2008, s. 6).

Informační servis uživatelů – Konkrétní informace poskytují uživatelům pracovníci, nejlépe v kontaktní místnosti. Informační služby jsou poskytovány ústně, ale mohou být doplněny i písemnými informacemi, např. letáky. Témata informací mohou být zaměřena na základní otázky životního stylu (škola, rodina, práce, zaměstnání, vztahy atd.), sociální, právní a zdravotní otázky (právní normy, bezpečný sex, rizika užívání drog) nebo specializovaná témata podle dohody s uživatelem (Hapalová, 2017, s.12).

Kontakt s institucemi ve prospěch uživatele – jsou intervence pracovníků slovní, telefonické a písemné v zařízeních poskytujících navazující péči a dalších institucích, které ovlivňují život uživatele. Kontakty jsou prováděny se souhlasem a vědomím uživatele nejlépe v jeho přítomnosti (Pojmosloví, kolektiv autorů, 2008, s. 6).

Případová práce – Jedná se o dlouhodobou individuální práci v následujících oblastech. Práce probíhá podle následujícího postupu: společné definování kontraktu, sestavení individuálních plánů a vymezení podmínek kontraktu, vedení dokumentů, se kterými je uživatel již seznámen, pravidelná kontrola kontraktu s uživatelem, jestli je kontrakt plněn, stanovení termínů, zahájení a ukončení práce, skupinové rozhovory. Postup intervizních a

supervizních setkání týmu je dodržován a plánován (Pojmosloví, kolektiv autorů, 2008, s. 6). „Případová práce je metoda, která uživateli pomáhá uvědomit si jeho možnosti a vypracovat realizovatelný program směřující k sociálně přijatelnějšímu způsobu života.“ (Miovský a kol., 2015, s. 15)

Skupinová práce/práce se skupinou – „cílená aktivita poskytovaná skupině uživatelů, zaměřená na rozvoj psychosociálních dovedností, časově (prostorově) ohraničená“ (Pojmosloví, kolektiv autorů, 2008, s. 6). Skupinová práce umožňuje členům týmu vzájemné sdílení. Sdílení podporuje učení, rozvoj a budování vztahů. Interakce mezi členy týmu vytváří prostor pro vzájemnou podporu. Moc a kolegiálnost mohou vytvářet příležitosti ke změně. Prostřednictvím skupin mají děti mnoho příležitostí k učení (Martanová, 2012, s. 122).

Pobyt v zařízení – znamená místo k pobytu pro uživatele, kteří nečerpají další služby. Uživatelům je poskytováno teplo, světlo, místa k sezení a odpočinku, základní vybavení, základní a komplexnější volnočasové aktivity. Zároveň mohou uživatelé vykonávat osobní aktivity (Pojmosloví, kolektiv autorů, 2008, s. 8).

Volnočasové aktivity – Jedná se o aktivity, které nejsou zahrnuty do jiných výkonů NZDM a zajišťují rekreační aktivity pro uživatele. Hlavním účelem NZDM není rozvoj specifických dovedností jako v kroužcích a střediscích volného času. Hlavním cílem je kontakt s uživatelem (Hájek a kol., 2011, s. 52).

Hapalová (2017, s. 6-7) vymezila hierarchii aktivit, která zahrnuje:

1. **Základní a jednoduché aktivity**, které uživatelé vykonávají z vlastní iniciativy a pracovníci je pouze usnadňují (např. půjčování nářadí). Jedná se např. o poslech hudby, malování v klubu, sledování filmu dle výběru uživatele apod.
2. **Složitější volnočasové aktivity**, které uživatelé vykonávají z vlastní iniciativy a ve vlastní režii. Pracovníci pouze usnadňují a podporují a vedou uživatele, aby si je smysluplně užili. Tyto aktivity vycházejí ze zájmů a potřeb uživatelů a jsou vytvářeny za jejich účasti. Příkladem jsou hudební zkušebny, výtvarné dílny a počítačové učebny. Tyto činnosti mohou uživatelé provádět samostatně bez vedení personálu.
3. **Aktivity, které jsou iniciovány uživateli** a prováděny ve spolupráci uživatelů a personálu. Cílem je zlepšit organizační schopnosti a seberealizaci uživatele.

4. **Akce**, které slouží ke zpestření rutiny klubu nebo k propagaci zařízení – koncerty, turnaje, výlety apod. Tyto akce připravují zaměstnanci klubu a v některých případech i pokud je to možné, za účasti uživatelů na jejich realizaci.

5. **Workshopy** – pravidelné nebo nepravidelné akce, pro které pracovníci zajišťují instruktory interní nebo externí. Uživatelé mohou workshopy vyhledávat a účastnit se nabízených aktivit.

Preventivní, výchovné a pedagogické programy – Jedná se o specializované programy založené na specifických potřebách konkrétní cílové skupiny a konkrétní lokality. Preventivní programy se také nazývají programy specifické prevence. Například: program prevence hazardních her, prevence sexuálního zneužívání, preventivní programy, které zahrnují poskytování informací ústně, na nástěnkách, letácích, besedy s klienty, programy na rozvoj dovedností a kompetencí potřebných pro vstup do základní školy pro děti od 6 let s odkladem školní docházky a další (Jedlička, 2004, s. 61).

Doučování – Doučování školní i mimoškolní látky. Základní formou je individuální doučování. Skupinové doučování lze realizovat pouze na základě velmi specifických potřeb cílové skupiny a lokality např. sociálně vyloučené oblasti bez jiných zařízení v síti služeb. Doučování může být dlouhodobé např. pomoc při pravidelných zkouškách nebo krátkodobé (např. pomoc s domácími úkoly). Rozvoj kognitivních a motorických dovedností, hygienických a sociálních návyků např. hygiena, dovednosti hospodaření s penězi (Pojmosloví, kolektiv autorů, 2008, s. 8).

3.4 Specifika prevence v prostředí NZDM

Důležitým prvkem, zejména při posuzování otázky prevence, je uvědomění si rizik a důsledků určitých životních rozhodnutí. To se týká zejména návykových látek, sexuálního života, konfliktů, vzdělávání, práce – všech témat, která s sebou nesou rizika a je třeba se jimi zabývat preventivně, zejména u mladých lidí a dětí, nejlépe ve spolupráci se školami a rodiči, na těchto tématech tím, že je vzděláváme a pracujeme s nimi tak, abychom je vedli k tomu, aby byli co nejméně ohroženi, a pomáháme jim, aby se stali kompetentními (Pávková a kol., 2011, s. 32). V současné době klesá účast na preventivních aktivitách, jako jsou hry, přednášky a workshopy, a to z mnoha důvodů, především proto, že mladí lidé jsou zahlceni aktivitami, které nabízí školní prostředí ve velkých městech. Dá se říci, že někteří z nich jsou "informačně přehlceni", tj. znají nebo jsou si většinou vědomi nebezpečí užívání drog, nechráněného sexu apod. Tyto a další informace pro ně již nejsou objevné, ale prostě nudné.

Dalším důvodem je, že jsou systematicky konfrontováni s prací, kterou musí vykonávat, a s pravidly, která musí dodržovat. Ta jsou nám však dána naším okolím, nikoliv námi samotnými, a věci kolem nás musí mít určitý tvar a řád. Případně automaticky vědí, že to, co dělají, je z pohledu většiny rodičů, učitelů špatně. Proto, když přijdou do NZDM, raději si dělají věci po svém, vyjadřují své názory a postoje, mluví o svých zkušenostech a rozhodnutích (Hapalová, 2017, s. 8).

3.5 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež klub Bárka

V této podkapitole se budeme věnovat konkrétním nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež na Hodonínsku, které byly vybrány do výzkumné, praktické části bakalářské práce.

Posláním nízkoprahového klubu Bárka je poskytovat bezpečné zázemí, podporu a pomoc dětem a mladým lidem ve věku 7-26 let žijícím v Kyjově a okolí, kteří se nacházejí v sociálně nežádoucí situaci nebo jejichž chování či životní styl jsou ohroženy. Posláním je také vést uživatele k pozitivní změně životního stylu a sociální integraci v jejich přirozeném prostředí (klub Bárka, © 2023).

Zařízení je umístěno uprostřed dvora za plátnem letního kina, v blízkosti městského parku Kyjova, na samostatném nebytovém pozemku ve vlastnictví obce Kyjov a v pronájmu Charity Kyjov. Budova se skládá ze tří místností (klubovna, malá klubovna a kontaktní místnost), kanceláří zaměstnanců, zázemí pro zaměstnance a kuchyňky, chodby a dvou toalet. K budově přiléhá kůlna sloužící ke skladování. Celková plocha všech prostor je 85 m². V klubovně je k dispozici stolní fotbal, počítač s připojením na internet, posezení (lehátko + dřevěné lavice), odpočinková zóna s polštáři a bar. Na stropě místnosti je umístěn dataprojektor a nad oknem plátno. Klienti mají možnost posedět v klubovně a využívat klubovou knihovnu, počítače a další zařízení. K dispozici je knihovna, stolní hry a sportovní vybavení (boxovací pytle, posilovací stroje, badminton, kulečnick, freesbee a šipky). V klubovně je malá kuchyňka s veškerým potřebným vybavením. K dispozici je lednice, mikrovlnná trouba, plynový sporák, nádobí, přístroje a dřez (klub Bárka, © 2023).

3.5.1 Cíle NZDM klub Bárka

Jde o vytváření podmínek pro zdravý vývoj klientů, poskytování pomoci, podpory a bezpečného prostoru při řešení nepříznivých životních situací a vedení klientů k jejich samostatnému řešení. Uvědomění si rizik životního stylu, samostatné řešení situací, vidění své situace z více úhlů pohledu, převzetí odpovědnosti za své jednání, aktivní účast na řešení

své situace, budování a udržování vztahů, motivovat klienty k aktivnímu trávení volného času, znát alternativní způsoby vyplnění volného času, zlepšovat a posilovat své sociální dovednosti a kompetence, umět vhodně komunikovat, rozpoznat a udržet hranice mezi sebou a ostatními, pružně a vhodně reagovat na sociální situace, podílet se na seberozvoji, rozpoznat a dodržovat pravidla, podporovat sociální integraci a dominantní orientaci ve společnosti, umí se přizpůsobit sociálnímu prostředí orientovanému na specifické sociální hodnoty (klub Bárka, © 2023).

3.6 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež klub Pohoda

Posláním NZDM klubu Pohoda je vyjádřit smysl a účel zařízení. Vyjádřit to, proč a jak existují, co dělají, co umí a jaký to má smysl. Poslání je dlouhodobé a definuje, kam směřují a čeho chtějí v každodenní práci dosáhnout. Jejich posláním je poskytovat zázemí, pomoc a podporu dětem a mládeži žijícím v Hodoníně a okolí, kteří jsou ohroženi nebo ohroženi rizikovým chováním. Cílem poslání je přispět ke zlepšení kvality jejich života (klub Pohoda, © 2023).

V únoru 1998 byl v Hodoníně otevřen Nízkoprahový klub Pohoda, který zřídila Oblastní charita Hodonín. Městský úřad Hodonín poskytl rodinný dům v ulici Pančava a v září 2000 získalo NZDM nové prostory v budově Centra volného času na Koupelní ulici. V této budově jsou také prostory pro keramické a hudební dílny, individuální rozhovory a skupinovou práci. Od roku 2008 sídlí NZDM Hodonín v budově Městského úřadu na Horních Valech 2. V průběhu let je o nabízené služby NZDM Hodonín velký zájem a stala se známým místem pro potenciální klienty i odborníky (klub Pohoda, © 2023).

3.6.1 Cíle NZDM klub Pohoda

Poskytování podpory dospívajícím při zvládání nepříznivých sociálních situací a stresových období (např. drogy, alkohol, konflikty s rodinou a přáteli, úmrtí blízké osoby, vyloučení ze školy, sekty), pomoc při přípravě do školy a zvládání pracovních návyků, vytvoření bezpečného prostoru pro získání sebedůvěry a sebeúcty, podpora při začleňování do vrstevnických skupin a společnosti a pomoc při využívání volného času k osobnímu a duchovnímu rozvoji (klub Pohoda, © 2023).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

V našem výzkumu se budeme zabývat popisem systému prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku. Zaměříme se zejména na rizikové chování, příčiny rizikového chování, formy rizikového chování, strategie prevence rizikového chování a preventivní aktivity, které probíhají v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku.

Rizikové chování je spojeno s plněním běžných vývojových úkolů (etap), plněním očekávaných sociálních rolí, získáváním základních dovedností, získáváním pocitu platnosti a kompetence a následnou životní cestou dospívání. Rizikové chování označuje chování, které může nepříznivě ovlivnit tyto psychosociální aspekty úspěšného vývoje adolescentů. Mezi zřejmé případy patří zneužívání návykových látek, záškoláctví, nechráněný pohlavní styk, užívání alkoholu a násilí (Kraus, 2006, s. 27). Cílem prevence je předcházet rizikovému chování dříve, než k němu dojde. Jde o soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím nebo společensky nebezpečným jevům, jako je násilí, vandalismus, terorismus, násilí, kriminalita, rasismus, toxikomanie, alkoholismus, prostituce, pornografie a hazard. Tyto problémy ovlivňují mnoho oblastí života. Mělo by být zvažováno v kontextu systémové a proaktivní politiky, nikoli izolovaně. Součástí celého systému je vzdělávání, podpora rodiny, zdravotní a sociální péče, veřejná správa, politika zaměstnanosti a další oblasti (Fischer a Škoda, 2014, s. 29).

4.1 Výzkumné cíle

Na začátku výzkumného cíle je důležité si uvědomit, jaké jsou cíle a zvážit, zda jsou dostatečně významné, aby se do něj výzkumníkovi vyplatilo vložit úsilí a prostředky. Dále je důležité mít na paměti, že význam cíle není univerzální, ale závisí na konkrétní skupině osob. Proto je nutné zodpovědět otázky, pro kterou skupinu jsou cíle relevantní, kdo se jimi bude zabývat a kdo bude o výsledcích výzkumu mít zájem (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 62).

Hlavní výzkumný cíl:

Popsat systém prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku.

Dílčí výzkumné cíle:

- 1) Popsat příčiny rizikového chování dětí v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku se kterými se pracovníci setkávají.
- 2) Popsat formy rizikového chování se kterými se pracovníci nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež setkávají.
- 3) Popsat způsob konání preventivních aktivit v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku.
- 4) Popsat strategie prevence rizikového chování, které využívají pracovníci v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku.

4.2 Výzkumné otázky

I přesto, že kvalitativní výzkum je obvykle otevřený a spoléhá na improvizaci, je důležité jasně formulovat výzkumnou otázku. To nám umožní na konci naší práce posoudit, zda jsme na ni odpověděli, nebo ne. V souladu s cirkulární povahou kvalitativního výzkumu prověřujeme naši výzkumnou otázku opakovaně při vstupu do terénu, během sběru dat i při samotné analýze (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 75).

Vzhledem k výzkumnému problému jsme zvolili tyto otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký je systém prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku?

Dílčí výzkumné otázky:

VO1 S jakými formami rizikového chování se pracovníci v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku setkávají?

VO2 Jaké jsou příčiny rizikového chování dětí z nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku se kterými se pracovníci setkávají?

VO3 Jakým způsobem v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku probíhají preventivní aktivity? (metody, formy prevence)

VO4 Jaké strategie v prevenci rizikového chování využívají pracovníci nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku?

4.3 Výzkumná metoda

Při výzkumu jsme zvolili metodu hloubkového rozhovoru s pracovníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Sestaven byl polostrukturovaný rozhovor. Otázky jsme sestavili na základě stanovených výzkumných otázek a stanovených cílů výzkumu. Vzhledem k tomu, že toto téma se zabývá především systémem prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních z pohledu pracovníků, tak se nám jevila metoda polostrukturovaného rozhovoru jako nejlépe vhodná a dává prostor pracovníkům zodpovědět položené otázky, ale i přidat vlastní názory a myšlenky. Vybrali jsme čtyři pracovníky nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. K rozhovorům docházelo v nízkoprahových zařízeních v uzavřené místnosti a samotný rozhovor probíhal nerušeně mezi výzkumníkem a pracovníkem. V průběhu rozhovorů jsme získali postupnou důvěru od pracovníků, což velmi pozitivně ovlivňuje kvalitu získaných dat.

4.4 Výzkumný soubor

Základní výzkumný soubor našeho výzkumu jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež na území České republiky v Jihomoravském kraji v okrese Hodonín. Byli osloveni 4 pracovníci z nízkoprahových zařízení pro děti a mládež na Hodonínsku. Dva pracovníci z NZDM Kyjov a dva pracovníci z NZDM Hodonín. Pracovníci byli vybráni s ohledem na jejich dlouholetou praxi a zkušenosti v NZDM. S polostrukturovanými rozhovory a otázkami souhlasili. Rozhovory byly nahrávány na aplikaci diktafon na telefonním zařízení s čímž byli seznámeni a souhlasili. První rozhovory s respondenty A a B proběhly 28.2. 2023 v NZDM Kyjov, další dva rozhovory s respondenty C a D proběhly 2.3. 2023 v NZDM Hodonín. Rozhovory v NZDM Kyjov probíhaly v uzavřené společenské místnosti, v NZDM Hodonín probíhaly převážně v kancelářích zařízení. Rozhovory trvaly přibližně okolo 30 minut, avšak u dvou respondentů okolo 12-20 minut.

4.5 Druh výzkumu a metoda sběru dat

Prozkoumání této problematiky s ohledem na naše výzkumné otázky a cíle byla provedena pomocí kvalitativní metody výzkumu. Tuto metodu jsme zvolili s cílem získat podrobné informace z perspektivy pracovníků nízkoprahových zařízení pro děti a mládež na Hodonínsku, jejichž zkušenosti jsou relevantní. Kvalitativní výzkum je dynamický proces, který se skládá z fází, kdy výzkumník následuje předem stanovený plán, a fází, kdy se snaží nalézt vhodná řešení problémů a situací, které nebyly původně předvídané (Hendl, 2016, s.

110). Ke zpracování dat bylo použito kódování dat, které proběhlo ve třech fázích – otevřené, axiální a selektivní kódování. Na základě tohoto kódování vznikaly kategorie, které se během výzkumu měnily až do finální verze. Z 8 kategorií, které vystihují podstatu výzkumného cíle a následně tak mohla být použita zakotvená teorie.

Hlavním záměrem výzkumu je vytvořit novou teorii. Tato teorie by měla být založena na datech – to znamená, že výzkumník přistupuje k datovému materiálu s maximální objektivitou a otevřeností mysli. Výzkumník již předem definoval svůj zájem, nikoli proměnné, které mohou ovlivnit jeho myšlení (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 184). Pro sběr dat byla vybrána metoda polostrukturovaného rozhovoru, která je v souladu s principy zakotvené teorie. Polostrukturovaný rozhovor zahrnuje připravené otázky, které jsou pečlivě a systematicky navrženy tak, aby identifikovaly výzkumná témata prostřednictvím detailních odpovědí. Klíčovou částí je jádro rozhovoru, které tvoří povinné schéma pro výzkumníka. Tato metoda je oblíbená díky své flexibilitě, dostupnosti a srozumitelnosti. Zvláště důležitá je její schopnost odhalit významné a často skryté aspekty lidského a organizačního chování (Mišovič, 2019, s. 89).

5 ANALÝZA DAT

V následující kapitole se budeme zabývat výsledky získaných dat pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Nejprve jsme otevřeným kódováním vytvořili tabulku, kde jsme zapsali kategorie a jednotlivé kódy ke kategoriím. Ke každému kódu je přiřazeno písmeno pracovníka a číslo je řádek rozhovoru.

Cílem otevřeného kódování v zakotvené teorii je provádět systematickou analýzu kvalitativního datového materiálu, jako jsou rozhovory nebo pozorování, s cílem identifikovat klíčové kategorie a koncepty a získat hlubší porozumění zkoumanému fenoménu (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 52).

5.1 Otevřené kódování

Tabulka 1 - otevřené kódování

Kategorie	Kódy
Rizikové chování	Nejčastější formy rizikového chování (A3, B2, C4, D2) Rizikové lokality (A5, A7, B40, D35) Spolupráce bezdomovců s nezletilými (A17)
Příčiny rizikového chování	Rodina (A45, B12) Středem pozornosti (C33) Problémová skupina (D40)
Pracovník NZDM	Charakter (A47, B26) Správný přístup (C85)
Strategie pracovníků NZDM	Tvorba strategického plánu (A4, B10) Sankce (A28) Besedové dýchánky (B55) Hranice (B60)
Metody prevence	Nabízení preventivních programů (C12, D9) Komunikace (A4, B16, C37, D13) Motivace (A20, C52)
Účinnost prevence rizikového chování	Reakce (C52)

	Potřeba (D34) Účinek (A25, B68)
Prospěšné trávení času	Volnočasové aktivity v NZDM (A46, B29, C101, D44) Odpočinek (D51) Čas strávený jinak (A53, B37) Přístupnost (D52, B24, A43) Dobrovolnost (C121)
Spolupráce s organizacemi	Škola (A22, C85) Sociální odbor (A36, B23) Externí odborníci (C80, D92)

Kategorie Rizikové chování

Kódy

Nejčastější formy rizikového chování v NZDM

Rizikové lokality

Spolupráce bezdomovců s nezletilými

Mezi nejčastější formy rizikového chování nízkoprahového zařízení pro děti a mládež klubu Bárka v Kyjově řadí hned několik z nich. (A7): „*Nejčastěji je to možná teď zatím kouření, užívání návykových látek, sebepoškozování, nějaký vandalismus. To jsou teď nejčastější no.*“ Pracovnice A se také zmínila o rizikovém chování, které je aktuálně nejvíce krizové. (A9): „*Nejvíce krizová je momentálně šikana a kouření...doslechlo se k nám, že jedno děvče, co sem dochází, tak šikanuje své spolužáky a patří k nim i děvka, co sem chodí a kvůli této děvčici mají strach sem přicházet, což je momentálně velký problém, který se snažíme podchytit a vyřešit ho.*“ Pracovnice B popisuje, s jakými formami rizikového chování se nejčastěji setkal v NZDM v Kyjově. (B1): „*Začínají šilhávat po cigaretách...naštěstí nemusíme řešit ještě alkohol, ale šikana tu občas proběhne...mají náběh na takové věci no.*“ Dále pracovník z nízkoprahového zařízení pro děti a mládež klubu Pohoda Hodonín se zmiňuje o dalších různých formách rizikového chování. (C30): „*A v našem případě se ve velkém setkáváme se sebepoškozováním...to je poměrně velký problém a značný problém...jsou samozřejmě nějaké problémy s tím spojené s pokusy o sebevraždu, že třeba o tom mluví. Potom v rámci rizikového chování, tak to jakoby je hodně spojené asi s tím, že to*

jsou různé depresivní stavy a fobie, které potom z toho vyplývají další ty stavy, že chodí za školu...nechodí do školy a zkouší různé formy úniku ať už jsou to různé v současné době zatím legální drogy a určitě je problém v kouření, kdy kouří ně úplně cigarety, ale různé elektronické náhražky a podobně, ale jedou v tom ve velkém a určitě je tam otázka rizikového chování v rámci sexuálních partnerů, protože jsou tu děcka, které třeba hledají svou identitu a zkouší prostě, jak to je muž s mužem nebo muž s ženou a hledají, kam nějakým způsobem patří, takže s tím se hodně setkáváme.“ Dle slov dalšího pracovníka tohoto zařízení se běžně setkává s několika formami rizikového chování. (D7): „Nejčastěji alkohol a kouření...možná se teď více začíná objevovat sebepoškozování a u hodně holek řezání. Také kouření marihuany...to jsou takové čtyři.“

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež klub Bárka v Kyjově a nízkoprahové zařízení pro děti a mládež klubu Pohoda v Hodoníně se potýkají i s terénní prací a jezdí do vybraných rizikových lokalit, kde se shlukují děti a mají větší prostor k rizikovému chování. Pracovnice z klubu Bárka Kyjov nám sdělil, že zařízení od nového roku má povolený terén. (A44): „Od nového roku jsme začali s terénní formou služby, takže procházíme Kyjovem a snažíme se ještě pořádně zjistit, co máme dělat (smích).“ Pracovnice informovala i o vybraných rizikových lokalitách. (A56): „Ano, skatepark vzadu, park tady...kolem škol chodíme, tak nějak procházíme celý Kyjov. V zimě se toho až tam moc neděje, ale v létě to bývá daleko horší. Na skatepark nás upozornila paní ze sociálního odboru z města, že tam chodí a že tam vidí ty děcka.“ Další pracovnice doplnila o reakci dětí, když přichází do vybraných rizikových lokalit. (B58): „Zatím se nám to osvědčilo...děcka na nás docela reagují dobře.“ Pracovnice ze zařízení Pohoda Hodonín doplnil několik rizikových lokalit v okolí města Hodonín. (D67): „Vyhledáváme a jdeme třeba po těch hřištích nebo tam, kde se shlukují ke škole.“

Důvod, proč terénní práce v nízkoprahovém zařízení Bárka Kyjov vznikla začátkem roku byla hlavně spolupráce bezdomovců s nezletilými na autobusovém nádraží v Kyjově. (A48): „Spojili jsme se s městem, kteří nám pomohli a přijali nového terénního pracovníka a vzniklo to na podnět toho, co se dělo na autobusovém nádraží. Tam spolupracovali bezdomovci s nezletilými, kteří měli peníze, tak to dali dohromady, takže i z toho důvodu chodíme do terénu. Byl to hlavně prodej drog děckám na autobusáku a vymáhání peněz. Byl to hrozný bordel a museli jsme to nějakým způsobem podchytit a snažit se to nějakým způsobem ukočírovat, protože to došlo do toho bodu, že jsme se museli spojit i s policií, protože

několikrát se řešilo i míření zbraní, ale situaci nadále mapujeme a je to v poměrném klidu teď.“

Kategorie Příčiny rizikového chování

Kódy:

Rodina

Středem pozornosti

Problémová skupina

Rodina je jednou z hlavních příčin rizikového chování v NZDM Kyjov. (A14): *„Jednou z příčin, které ovlivňují děcka, které sem chodí je hlavně rodina a defekty v té rodině, protože si to nesou v sobě a vypořádávají se s tím těžce a hlavně tím, že zkouší pít alkohol a zkoušet nějaké omamné látky, aby si takzvaně ulevili od toho stresu doma.“* (B20): *„Mají to kolikrát doma těžké a snaží se to zkoušet cestou, která jim podle nich pomůže a většinou je to sebepoškozování nebo opilé stavy.“* (C58): *„Určitě ty děcka mají problém se sdílením třeba o rodinách...hodně jsou jakoby defekty v rodinách...to souvisí s tím sebepoškozováním.“* (D9): *„Tak většinou ta rodina a defekty v rodině jsou jedny z hlavních příčin.“* Pracovník C z NZDM Hodonín se několikrát setkal s tím, že děti se spíše snaží na sebe upozornit. (C45): *„Setkal jsem se několikrát i v osobním životě, že děti, když nemají dostatek pozornosti, tak to zkouší všemožnými způsoby ať už, že se začnou řezat...měli jsme tu holčičku, která se nám svěřila s tím, že maminku přes týden moc nevidí kvůli rozvodu rodičů a ona žije s tatínkem a na střídačku a začala se sebepoškozovat, takže to bylo takové nešťastné.“* Dostáváme se k ovlivnění party kamarádů a jaké problémy můžou nastat z pohledu pracovnice D v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež Pohoda Hodonín. (D26): *„No je to těžké s těma dětma, že se stýkají s partou, kde to prostředí je rizikové samo o sobě, tak oni nemají úplně tendence se nějak jako napravit nebo jít jiným směrem nebo i když mají na začátku tu touhu, tak stejně to pak se nepovede, protože je stahuje ten vliv kamarádů, ale najde se malé procento, kdy ty děti se z toho vymaní a jdou tím lepším směrem, ale snažíme se je nějak motivovat a pomáhat, ale tady v tom pubertálním věku je opravdu těžké se vymanit z určité skupiny, protože většina řekne, že je to cool a už to jede.“*

Kategorie Pracovník NZDM

Kódy

Charakter

Správný přístup

Práce v NZDM není úplně jednoduchá a na tom se shodla i pracovnice A z NZDM v Kyjově. (A37): „Řeknu vám na rovinu, že na to, abyste pracovali v takovém zařízení není vždycky úplně jednoduché. Chce to dost trpělivosti, snahy, a hlavně umět komunikovat a být empatický k lidem...taky shovívavý. Mít ten charakter pracovat v sociální službě a pomáhat lidem.“ (B39): „Mám ráda práci, která se týká pomoci lidem v nesnázích, aby se díky mé snaze a jejich vlastnímu odhodlání dostali někam dál.“ Pracovnice v NZDM V Hodoníně svědčila, že je také důležitý správný přístup k práci a dětem samotným. (C107): „Pokud nemáte ten cit k dětem, tak je potom těžký si k nim vybudovat vztah v rámci práce s nimi. Musíte mít ten správný přístup.“

Kategorie Strategie pracovníků NZDM

Kódy:

Tvorba strategického plánu

Sankce

Besedové dýchánky

Hranice

Pracovnice A popisuje, co je obsahem měsíčního plánu v NZDM v Kyjově. (A1): „Takže pracujeme s plánem, který tvoříme každý měsíc a dotýkáme se tam věcí jako finance...zaplatit různé potřebné věci do klubu, snažíme se rozšířit nabídku služeb, aby to pro děti bylo zábavné a zajímavé. Plánujeme a organizujeme různé přednášky v zařízení nebo venku. Snažíme se i o nějakou tu osvětu v rámci informací pomocí internetu.“ (B4): „Také oslovit více lidí k dobrovolnictví, se sociálním odborem udržovat dobré vztahy, zviditelnit zařízení ať už pomocí letáčků, internetových stránek, Facebooku nebo Instagramu a snažit se hlavně poskytovat péči pro všechny děti, které přijdou a vyhledají pomoc a dáváme jim letáčky zaměřené na školu, rodinu, brigádu, pokud nějakou hledají“, doplňuje pracovnice B.

Sankce a zákaz vstupu na omezenou dobu nám popsal pracovník z nízkoprahového zařízení pro děti a mládež v klubu Bárka v Kyjově zabírá v rámci strategie prevence na děti nejlépe. (A24): *„Zákaz přístupu do klubu nebo nějaké sankce, co se týká puntíků a když má určitý počet puntíků, tak nemůže přijít na omezenou dobu do zařízení se nám osvědčilo. Děti si uvědomí své chování nebo svůj postoj v době, kdy do zařízení nechodí a mají čas na přemýšlení, co udělaly špatně.“*

Pracovnice B nám sdělila o besedě, která se koná každý měsíc a týká se zpětné vazby klientů a jejich samotné sebereflexe v klubu Bárka v rámci strategie prevence. (B9): *„Stýkáme se společně s děckama každý měsíc, jak to zrovna vyjde a bavíme se o různých prohřešcích, co se za ten měsíc třeba udály a snažíme o nějakou jejich snahu, co se týká sebereflexe a uvědomění, aby věděly, že příště už to dělat nemohou. Celkem se nám to daří hlavně v té skupině je to lepší, protože se nám osvědčilo, že je to víc efektivní a nemají potom tendenci zkoušet to znovu. Je to super. Děti i kolikrát si řeknou, že je čas na nějakou besedu, aby se pročistil vzduch mezi ostatními a je hrozně dobře, že k tomu mají takový přístup, protože ve škole se s ničím takovým neseškávají.“*

Určitá hranice chování navazuje na odpověď ohledně měsíčních besed, které probíhají v zařízení v rámci strategie prevence rizikového chování a doplnila ji pracovnice B. (B33): *„Většinou ta jejich reakce je dobrá, že opravdu zatím jim stačí říct odsad' podsad' tohle ne, ale když se něco semele ve skupince, tak je taky dobré v té skupině to s nimi řešit a probírat, aby viděly vzájemnou reakci a tak dál. Samozřejmě se najdou tací, kteří neuposlechnou, i když jich není dost tak se najdou a je to s nimi na delší trať, ale ví, že když se nebudou chovat, tak jak by měli, tak to bude mít i své důsledky.“*

Kategorie Metody prevence

Kódy:

Nabízení preventivních programů

Komunikace je klíč

Motivace

Důležitá metoda prevence je rozhodně nabídka preventivních programů, které vybrané NZDM nabízejí nespočet. Pracovník C v NZDM v Hodoníně zmiňuje následující (C15): *„Poskytujeme veřejnosti nabídku psychoterapeutických sezeních pro rodiny s dětmi od cíleného věku od jedenácti do jedna dvaceti let v případě našeho klubu. Připravili jsme extra*

program, který se nazývá prevence psychických onemocnění a je to za účelem toho, aby klienti si udělali svoje krizové plány a tak dál případně, když přijdou nějaké krize, tak aby věděli, co funguje, aby si dokázali pomoci.“ Další pracovník D popisuje a doplňuje další preventivní programy v NZDM v Hodoníně. (D4): „Pak vlastně děláme prevenci na školách ať už většinou základní školy, ale i střední a tam máme témata ohledně alkoholu, drog, kouření, sebepoškozování, sexuální výchovy, životosprávy, kyberšikany a psychických poruch. Pořádáme různé přednášky a akce v zařízení třeba, co se týká alkoholu, drog, rizikového chování, co se týká sexuálního chování a sebepoškozování.“

Pracovníci z obou NZDM se shodli na tom, že komunikace a důvěra dítěte je klíčová a jedna z nejdůležitějších metod prevence. (A4): „Nejdůležitější, co musím říct je komunikace s tím dítětem v rámci nějaké prevence. Získat důvěru a postupem času se vám dokáže otevřít. Bavíme se i o tom, jestli ten dotyčný klient ví, co udělal, proč to udělal, proč by to neměl dělat (smích) a taky se snažíme, aby vlastně, když je to možné tu situaci řešil.“ (B16): „Snažíme se to podchytit tím, že prostě posloucháme, co si sdělují...oni i rádi na sebe upozorňují, rádi to na sebe řeknou, takže v podstatě neustálá komunikace.“ (C5): „Takže metoda práce ať už jsme to my pracovníci nebo psychoterapeut je asi komunikace. To je asi nejdůležitější forma té metody práce. Kupodivu nemají zájem ani o nějaký film nebo něco, ale konkrétně mají potřebu prostě mluvit. Do toho klubu přicházejí z důvodu různých životních těžkostí a věcí, které zrovna řeší a díky tomu i můžou dostávat nějakou odbornou zpětnou vazbu k tématům se kterými se setkávají. A teď tu chodí děcka bavit se...řešit své denní sračky, které maj a můžou se svěřovat holkám, takže fajn, že tohle je takový hlavní, co je tahá.“ (D16): „Myslím, že je to zase vysvětlování, rozhovor a snažit se vlastně jim to vysvětlit, že nabídnout jim i možné jiné alternativy, jak vlastně to nedělat a co by mohly dělat místo toho rizikového chování, čím to nahradit. A že se jako svěří a když nemá někdo problém se svěřit před ostatníma dětma jako v místnosti, ale když někdo nechce, tak si ho vlastně vezmeme do místnosti, kde jsme jen já a ten klient a tam vlastně oni většinou se svěří. Samozřejmě postupem času, že někdy vám řeknou toho víc a někdy až zas další den se nabalí nebo další týden a takhle i za měsíc s tím zjistíte celou tu problematiku, že záleží na dítěti. Je to individuální.“

Jedním z dalších důležitých metod je motivace od pracovníků směrem k dětem v zařízení v NZDM Kyjov. (A28): „Přimět ho, motivovat ho k tomu, aby pracoval na změně svého chování a třeba správil škodu.“ Podle pracovníka C z NZDM Hodonín je důležité motivovat děti ke správnému chování a pravdomluvnosti. (C76): „Je to všechno motivace k tomu

dalšímu žití a případnému i vybití z toho nekalého, co by běžně mohli udělat. Motivovat děti k pravdomluvnosti. “

Kategorie Systém prevence rizikového chování

Kódy:

Reakce

Potřeba

Účinek

Pracovník C z NZDM v Hodoníně vyprávěl, jaké reakce dostává od dětí nebo rodičů v rámci prevence a pomoci dětem. (C60): *„Fakt mi dělá radost pomáhat dětem, které to potřebují a jde vidět, že i mají radost z toho, že s námi mohou mluvit o věcech o kterých se jinak stydí mluvit třeba před rodiči, protože my jako pracovníci na ně nebudeme křičet ani nadávat spíše to bereme jako výhru, že to dítě se o tom chce bavit. Ať už se to týká různé formy toho rizikového chování třeba sebepoškozování hlavně, tak se jim snažíme pomoci a řešit tu situaci. Rodiče kolikrát přijdou a poděkují nám za naši pomoc.“* Pracovnice D je překvapená, že děti mají potřebu v rámci prevence s nimi komunikovat o různých formách rizikového chování. (D72): *„Kolikrát, když jsme se s děckama dívali na různé edukační filmy o drogách nebo potratu, tak měly tendenci o tom s námi diskutovat a zajímat se o tyto témata, protože buď si to samy prožívají nebo někdo v jejich okolí a na to naváže třeba dvouhodinová diskuse, kdy to opravdu řešíme a snažíme se je v tomto směru ponaučit.“* Všichni pracovníci NZDM na Hodonínsku se shodli na tom, že zařízení v rámci prevence je na skvělé úrovni. (A43): *„Opravdu můžu říct, že co se týká prevence, tak toho tu máme bohatě pro ty děcka v rámci i nějakých aktivit, besed a programů a mají si z čeho vybírat.“* (B68): *„Děti celkově reagují na všechny aktivity v rámci zařízení skvěle a můžu říct, že zjišťují nové informace, co se týká nástrahy drog, sexu, alkoholu je pro ně hodně důležité i do budoucna.“*

Kategorie Prospěšné trávení času

Kódy:

Preventivní volnočasové aktivity v NZDM

Odpočinek

Čas strávený jinak

Přístupnost

Dobrovolnost

K volnočasovým aktivitám řadí v NZDM Kyjov a NZDM Hodonín: (A61): „*Jeden pán chodí na doučování, druhý si s nima hraje hry a pak máme ještě Elišku mladou slečnu a ta s něma zkouší různé pokusy a snaží se je nějak do toho zapojit. Holky si rády pustí nějaké tance přes projektor a u toho tančí nebo ty společenské hry...ted' zrovna frčí kvarteto. Vždycky se nějaká hra uchytí a potom tvoření. Nově máme keramickou dílnu otevřenou...děcka tvoří krásné věci, takže snažíme se, aby se to měnilo a bylo to zajímavé.*“ (B29): „*Od stolních her přes fotbálek...a snažím se je vtáhnout do her těch klasických, malujeme obrazy, děláme náramky, děláme přáníčka a dárky pro maminky na Vánoce nebo i kamarádům, výroba mýdel, děláme svíčky.*“ (C117): „*Jsou tady bicí, kde se můžou vybouchat a máme tady nějaké ping pongové stoly, máme tady kulečnick a prostor, kde můžou děcka využívat jako veškerých herních prvků, pouštějí si hudbu.*“ (D57): „*V klubu pořádáme třeba diskotéky na Valentýna, ukončení školního roku, Halloween. Vaříme...hledáme takové jednodušší jídla jako palačinky a topinky. Filmy jim pouštíme, když mají náladu, kvízy jim děláme, a ještě nějaké testy osobnosti. Jdou taky na fotbálek, ping pong a kulečnick. To si samy mezi sebou hrají, ale tady ty společenské hry, stolní hry...většinou ty děcka se musí k tomu přinutit nebo tak je k tomu strhnout, jakože my budem hrát s váma.*“

Pracovnice D z NZDM v Hodoníně v klubu Pohoda popisuje, jak důležitý je pro děti odpočinek. (D54): „*Hlavně jsme rádi, že děcka to tady berou jako místo pro odpočinek, kde můžou trávit volný čas a aj, když ty aktivity se jim nechcou dělat, tak je nenutíme. Jsou dny, kdy si rádi zahrají a jsou dny, kdy chcou jen tak odpočívat, a to je taky hodně důležité.*“

Čas strávený jinak než doma nebo ve škole má hodně velký vliv na děti. Pracovníci z NZDM klubu Kyjov jsou stejného názoru. (A72): „*Volně trávit svůj volný čas tím, že tu kreslí, vytváří nějaké výtvary jako třeba náramky z korálků, tak ten čas tráví víceméně více prospěšně než, aby seděly někde venku v parku a popíjely alkohol.*“ (B55): „*No myslím, že tím, že tu vůbec tráví ten čas a mají tady určitý pravidla, tak to snižuje prostě to riziko, že by byly venku a dělaly tam věci, které nemají dělat.*“

Pracovník C z NZDM v klubu Hodonín popisuje, jak je důležitá přístupnost a bezplatnost nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. (C94): „*Výhoda klubu je taková, že je anonymní. Můžou přijít...my potřebujeme jen vědět, jak jim máme říkat a že tu můžou přijít od určitého času a být tu dlouho, jak potřebují. Právě, že je to zdarma fakt přístupné pro tu*

širokou veřejnost hlavně pro ty třeba ekonomicky slabší. Dobré je ta anonymita, která tady funguje a kterou děcka svým způsobem oceňují.“ (D1): „Přes rok se tady setkáváme s dětmi každý den. Je to anonymní, takže přichází k nám do klubu, kdy chtějí, takže nemusí chodit každý den.“ A i pracovnice z NZDM Kyjov se vyjádřila k přístupnosti klubu. (B1): „No v podstatě, když to řeknu jednoduše, tak tím, že jsme tady přístupní pro děti, které mají problémy a nemají pořádně nikam chodit, tak to je to nejlepší, co jim můžeme dát.“ (A22): „Je opravdu výhodné, že zařízení tohoto typu jsou bezplatné a dostatečně přístupné pro děti, které to potřebují.“ Pracovník C z NZDM Hodonín se také zmiňuje, že většina děti navštěvuje zařízení hlavně proto, že chtějí. (C121): „Protože sem chodí dobrovolně a nepřichází z donucení, a to je devadesát procentní úspěšnost to, že ty děcka prostě chtějí a myslím si, že ze sedmdesát procent tady děcka chodí konkrétně za pracovníkama, a druhá věc, co tady hodně je táhne je ta vrstevnická skupina, že se tu můžou setkat a pobavit se.“

Kategorie Spolupráce s organizacemi

Kódy:

Škola

Sociální odbor

Externí odborníci

Pracovnice A z NZDM v Kyjově je spokojená se spoluprací se školou a sděluje: (A30): „Tak zítra konkrétně budeme...paní učitelka z místní základní školy nás kontaktovala, jestli bychom společně neudělali besedu na téma přátelství, svoboda. A pak na závěr chceme ještě udělat nějakou zábavu, že si něco vytvoří.“ Pracovník C z NZDM v Hodoníně doplňuje: (C15): „Jezdíme většinou hodně po školách, kde si nás volají na různé témata, které zrovna tam jsou jakoby potřeba řešit. Většinou tam v rámci školství jsou ti preventivní, kteří mají na starosti ve škole ty témata, které tam vyplouvají na povrch nebo cítí, že je potřeba, aby o tom ty děcka se dozvěděly nějaké věci.“ Pracovnice A z NZDM v Kyjově poukazuje na spolupráci se sociálním odborem. (A46): „Teď ještě kolegyně vede na stáže, což máme taky nové, konzultujeme to se sociálním odborem s komunitním plánováním.“ (B57): „Snažíme se udržet dobré vztahy se sociálkou, protože jejich spolupráce s našim zařízením je taky dost důležitá.“

Pracovník C z NZDM v Hodoníně zmiňuje spolupráci s externími odborníky a jinými organizacemi. (C109): „Určitě tu nabízíme odborníky například hodně spolupracujeme i

s jinými organizacemi...já třeba konkrétně komunikuji s Anabell z Brna, odkazujem třeba i děcka, které jsou v nějaké krizi na různé krizové linky a třeba v rámci drog hodně spolupracujeme s kontaktním centrem, kde je kolegyně taky psychoterapeutka a dokáže pomoci.“ (D44): „Organizace a spolupráce s externisty je jedna ze stěžejních věcí, protože se s nimi snažíme vymýšlet program pro zařízení a aby to pro děti bylo zajímavé a poznaly z jiného pohledu tu problematiku.“

5.2 Axiální kódování

Cílem axiálního kódování v zakotvené teorii je najít vztahy mezi kategoriemi identifikovanými v otevřeném kódování a dále rozvinout a konceptualizovat teorii na základě těchto vztahů (Mišovič, 2019, s. 179).

Axiální kódování se zaměřuje na identifikaci centrálního fenoménu, což je hlavní koncept nebo kategorie, která je středobodem teorie. Výzkumník se snaží identifikovat, jaké kategorie jsou spojeny s centrálním fenoménem a jak spolu tyto kategorie souvisí (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 84).

Příčinné podmínky	Jev	Kontext	Intervenující podmínky	Strategie jednání a interakce	Následky
Metody prevence	Systém prevence rizikového chování	Rizikové chování	Příčiny rizikového chování	Strategie pracovníků NZDM	Prospěšné trávení času

Tabulka 2 - Paradigmatický model

Fenomén je událost, jev nebo myšlenka, jež je řízena akcemi nebo interakcemi. Jevem se rozumí klíčový koncept, událost, situace nebo případ, který je zaměřený v rámci souboru jednání nebo interakcí, nebo na který má tento soubor jednání nějaký vztah (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 102). Na základě toho jsem zvolila „Systém prevence rizikového chování“ Je to spojené s celkovým programem obou zařízení a pozitivní postojem a jak moc prevence ovlivňuje všechny děti hlavně, co se týká zpětné vazby, která je od nich důležitá.

Kauzální příčinné podmínky tvoří okolnosti, které vyvolávají fenomén (Mišovič, 2019, s. 180). Příčinnou podmínkou je „Metody prevence“, které navazují na kategorii „Systém prevence rizikového chování“. Metody prevence jsou jedny z nejdůležitějších aspektů prevence. Pokud metoda prevence je zvolena správně a je efektivní, tak je pravděpodobné, že systém prevence bude dostatečný a výskyt rizikového chování bude minimalizován.

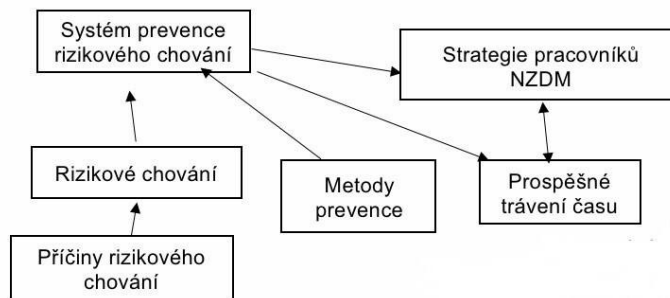
„Kontext představuje sumu vlastností, které jsou součástí fenoménu, a zastupuje určité podmínky, v rámci nichž se uskutečňují akční a interakční strategie.“ (Hendl, 2016, s. 152) Vybrala jsem kategorii, která nese název „Rizikové chování“. Je důležité vědět na jaké typy rizikového chování se má soustředit, aby jim dokázal předejít v rámci prevence.

Intervenující podmínky jsou spojeny s okolnostmi, které ovlivňují strategie akce a interakce, a mohou podporovat nebo omezovat strategie, které se mohou uplatnit v rámci konkrétního kontextu. (Mišovič, 2019, s. 64). Pro intervenující podmínky jsem zvolila kategorii „Příčiny rizikového chování“. To nám dává náhled, co je vede k rizikovému chování a jaký důvod k tomu mají.

"Strategie jednání a interakce napomáhá ke zvládnání, ovládnání, reagování na jev za určitých podmínek, která se vyskytuje ve formě strategií nebo taktik. Cílem strategie nemusí nutně souviset se zkoumaným jevem, ale důsledky tohoto působení jej mohou ovlivnit“ (Hendl, 2016, s. 90). Pro tuhle kategorii jsem zvolila název „Strategie pracovníků NZDM“. Pracovníci mluví o zkušenostech a různých řešeních a nápadech strategie k prevenci rizikového chování.

A dostáváme se k poslední fázi axiálního kódování, které nese název „Následky“. V rámci axiálního kódování se pojem "Následek" odkazuje na výsledky, důsledky nebo konsekvence určitého jednání nebo interakce, které mohou nastat v důsledku působení různých faktorů a podmínek. Následky mohou být různého charakteru, jako například změny ve chování, emocionální reakce, spokojenost, nebo nežádoucí účinky (Hendl, 2016, s. 93). Za kategorii následek jsem dala název „Prospěšné trávení času“ z důvodu toho, že tráví čas pomocí aktivit v obou zmiňovaných zařízeních, díky kterým nedochází k rizikovému chování a děti mají důvod chodit do zařízení, aby se věnovaly aktivitám, které je můžou bavit.

5.3 Selektivní kódování

Obrázek 1 – schéma vztahů mezi kategoriemi

Centrální kategorii se stává „Systém prevence rizikového chování“ a propojuje všechny další důležité kategorie a pozastavuje se nad tím, jak přesně funguje prevence rizikového chování komplexně a jak efektivně působí na rizikové chování. A na centrální kategorii navazují metody prevence, rizikové chování, příčiny rizikového chování, strategie pracovníků NZDM a prospěšné trávení času.

Pracovníci NZDM klub Bárka Kyjov a NZDM klub Pohoda Kyjov popsali, s jakými formami rizikového chování se setkali. Nejvíce časté to bylo kouření cigaret a marihuany, požívání alkoholu, sebepoškozování, šikana, depresivní stavy, rizikové chování v rámci sexuálních partnerů a všechny tyto formy jsme spojili a vznikla kategorie Rizikové chování. Dostali jsme se k tomu, co způsobuje většinou toto rizikové chování. V NZDM Kyjov mluvili hlavně o rodině a jak moc velký vliv to má na samotného jedince, který navštěvuje jejich zařízení a také, že chtějí být středem pozornosti a snaží se upozornit na sebe různými způsoby. A stejně jako rodina, tak parta kamarádů má značný vliv pro vznik rizikového chování k tomu se dostala pracovnice z NZDM Hodonín. Tato kategorie dostala název Příčiny rizikového chování a navazuje na kategorii Rizikové chování. Dostáváme se k popisu metod prevence v NZDM Kyjov a v NZDM Hodonín. V NZDM Kyjov a NZDM Hodonín mluvili hlavně o komunikaci a důvěře, která je klíčová v rámci toho, aby se otevřely a promluvily o svých problémech. Další je motivace, aby se pokusily o změnu chování a napravily škody. V NZDM Hodonín mluví i o preventivních programech, které obsahují většinou přednášky a programy na různá témata k prevenci rizikového chování a nabízí také psychoterapeutické sezení pro rodiče s dětmi, které jsou výhodné hlavně pro rodiny, které

jsou na tom finančně špatně. Tuto kategorii nazýváme „Metody prevence“. V průběhu rozhovoru jsme se dostali ke strategii pracovníků NZDM, která se týká například v NZDM Kyjov besedovým dýchánkům, kdy si společně povídají ve skupině a konzultují určité rizikové chování, které se událo během měsíce a aby samy děti došly k závěru v čem je ten problém a snažily se o sebereflexi a uvědomění. Součástí je i strategický plán, který obsahuje v NZDM Kyjov rozšíření nabídky služeb, co se týká aktivit, oslovit více lidí k dobrovolnictví, zviditelnit zařízení pomocí letáček a sociálních sítí. Zabývají se také určitou hranicí chování, kdy si musí uvědomit, co je moc a na to pracovníci většinou reagují tak, že si s nimi promluví a snaží se o nějaký způsob řešení pomocí strategie prevence. Tuto kategorii jsme pojmenovali „Strategie pracovníků NZDM“. Zaplnění volného času je důležitým faktorem předcházení rizikového chování. NZDM Kyjov a NZDM Hodonín má nabídku nespočet preventivních volnočasových aktivit. V NZDM Kyjov je to například pouštění hudby přes počítač, kdy následně tančí, hraní společenských her, keramickou dílnu a vytváří spoustu výrobků jako náramky, výroba mýdel. V NZDM Hodonín jsou to aktivity pomocí herních prvků jako bicí, fotbálek. Vytváří kvízy podobné testu osobnosti, pouští edukační filmy o rizikovém chování. Tato kategorie se jmenuje „Zaplnění volného času“ a je spojena s kategorií „Strategie pracovníků NZDM“ kvůli prevenci rizikového chování a strategii, která je úzce spojená s aktivitami, které děti absolvují.

6 INTERPRETACE DAT

V následující kapitole se budeme zabývat interpretací dat pomocí výzkumných otázek na daný výzkumný problém. Na výzkumné otázky jsme si odpověděli pomocí získaných dat z polostrukturovaného rozhovoru s nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež klubu Bárka Kyjov a nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež klubu Pohoda Hodonín. Použili jsme design zakotvené teorie, která se skládá z otevřeného kódování, axiálního kódování a selektivního kódování.

Na základě analýzy dat z rozhovorů bylo dosaženo i odpovědí na výzkumné otázky:

VO1 S jakými formami rizikového chování se pracovníci v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku setkávají?

Formy rizikového chování v NZDM Kyjov a v NZDM Hodonín mají různé podoby. Setkávají se tam s kouřením cigaret, a marihuany, požívání alkoholu, sebepoškozováním, šikanou, depresivními stavy, rizikovým chováním v rámci sexuálních partnerů. Nejvíce riziková forma chování v NZDM Kyjov je šikana a kouření. V rámci terénu, který od nového roku provozují, tak chodí do vybraných rizikových lokalit a doposud na pracovníky děti reagovaly dobře. Na to navazuje problematika rizikového chování na autobusovém nádraží, kde nezletilé děti, které měly peníze spolupracovaly s bezdomovci a docházelo tam k prodávání drog a došlo to do bodu, kdy se mířilo zbraní. Pracovníci mají situaci podchycenou a nadále ji mapují. V NZDM Hodonín přichází do kontaktu nejvíce se sebepoškozováním a kouřením pomocí elektronických náhražek. Také se sexuálním rizikovým chováním, kdy děti neustále hledají svou identitu.

VO2 Jaké jsou příčiny rizikového chování dětí z nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku se kterými se pracovníci setkávají?

Rodina je jednou z hlavních příčin rizikového chování v NZDM Kyjov. Zmiňují se pracovníci o rodině a defektech v rodině, že jsou zásadní v chování dítěte, které navštěvuje NZDM, protože si to nesou v sobě a vypořádávají se s tím těžce a zkouší různé nesprávné způsoby, aby se cítily lépe, což není správné. Tím, že v rodině se setkávají s různými způsoby špatného chování ať už je to agrese, užívání návykových látek nebo nesprávné vyjadřování pomocí vulgarity to má obrovský vliv na osobnost dítěte. V NZDM Hodonín se pro změnu setkávají spíše o snahu dítěte získat pozornost od rodiny nebo pracovníků pomocí rizikového chování. Pracovnice měla zkušenost s dítětem, které se vypořádávalo s určitým rodinným problémem pomocí sebepoškozování, aby získala pozornost jednoho z rodičů. Další příčinou

rizikového chování je vliv kamarádů, kdy pracovnice v NZDM Hodonín popsala, kdy dítě se dostane do určité skupiny, která nemá tendenci se napravit, a i když tu touhu na začátku mají, tak stejně spadnou do stejného vzorce chování skupiny kamarádů, s kterými tráví nejvíce času.

VO3 Jakým způsobem v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku probíhají preventivní aktivity? (metody, formy prevence)

Z obou NZDM se shodli pracovníci na tom, že jedna z nejdůležitějších forem a metod prevence je komunikace a důvěra dítěte pomocí individuálních rozhovorů, kdy se dítě otevře a snaží se o svých problémech mluvit s pracovníkem NZDM. Snaží se je také motivovat k lepšímu chování a podporují je k nápravě svého chování a pravdomluvnosti. Důležitá je také nabídka preventivních programů v obou NZDM na Hodonínsku. V NZDM Hodonín pořádají různé přednášky na školách na různé témata, o kterých je nejvíce potřeba mluvit. Momentálně jsou to programy na téma prevence psychických onemocnění, aby si děti vytvořily své vlastní krizové plány. Také nabízí pro veřejnost nabídku psychoterapeutických sezení pro rodiny s dětmi zcela zdarma.

VO4 Jaké strategie v prevenci rizikového chování využívají pracovníci nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku?

Strategie pracovníků v NZDM v Kyjově a NZDM v Hodoníně v rámci prevence jsou spojené s prospěšným trávením volného času. Dítě tráví čas v zařízení formou, která ho baví a naplňuje, takže nemá potřebu přemýšlet nad způsobem rizikového chování, které by vykonával a zabývá se činnostmi, které ho rozvíjí jako člověka ať už pomocí volnočasových aktivit, které NZDM nabízí nespočet. V NZDM Kyjov má určitý strategický plán pro každý měsíc, který se týká financí v rámci rozšíření služeb a preventivních aktivit pro děti a mládež, oslovit více dobrovolníků v rámci pomoci s preventivními aktivitami a snažit se rozšířit povědomí o NZDM, aby děti v okolí věděly o místu, které jim může pomoci v rámci rizikového chování a špatného trávení času. Pracovníci v NZDM Kyjov v rámci strategie pořádají besedy ohledně rizikového chování, kde skupinově konzultují určité rizikové chování a aby samy děti došly k závěru v čem je ten problém a snažily se o sebereflexi a uvědomění.

Hlavní výzkumná otázka: *Jaký je systém prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku?*

Systém prevence NZDM v Kyjově a v Hodoníně se skládá z prevence rizikového chování, která obsahuje metody prevence. Metody prevence jsou podle pracovníků obou NZDM komunikace s dítětem a důvěra dítěte pomocí individuálních rozhovorů, kdy se dítě otevře a snaží se o svých problémech mluvit s pracovníkem NZDM. Snaží se je také motivovat k lepšímu chování a podporují je k nápravě svého chování a pravdomluvnosti. Důležitá je také nabídka preventivních programů v obou NZDM na Hodonínsku, která se týká různých přednášek na školách na různé témata, o kterých je nejvíce potřeba mluvit. Momentálně jsou to programy na téma prevence psychických onemocnění, aby si děti vytvořily své vlastní krizové plány. Také nabízí pro veřejnost nabídku psychoterapeutických sezení pro rodiny s dětmi zcela zdarma. Spolupráce s organizacemi hlavně se školou, sociálním odborem je pro obě NZDM jedna z hlavních klíčových aspektů v rámci prevence a rizikového chování. Klíčová je také strategie pracovníků NZDM, která navazuje na prospěšné trávení času, protože díky systému prevence NZDM v Kyjově a NZDM v Hodoníně může dítě trávit čas pomocí aktivit, které zařízení nabízí užitečně a rozvíjí celkovou osobnost dítěte a omezuje rizikost chování.

6.1 Výsledná zakotvená teorie

Výsledná zakotvená teorie k tématu "systém prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku" je založena na konceptu prevence rizikového chování jako integrovaného a koordinovaného systému, který zahrnuje širokou škálu aktivit a služeb. Tento systém prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež by měl být navržen tak, aby byl účinný, udržitelný a respektoval individuální potřeby dětí a mládeže. Podle Miovského (2015, s. 46) je prevence rizikového chování procesem, který spočívá v posilování ochranných faktorů, které snižují pravděpodobnost vzniku rizikového chování a tím jsou metody prevence jako je například nabízení preventivních programů, komunikační proces mezi dítětem a s tímto tvrzením souhlasí všichni respondenti z konkrétních NZDM. Preventivní programy v zařízeních zahrnují například besedy, přednášky, terénní programy a psychoterapeutická sezení pro rodiny s dětmi. Kabíček (2014, s. 51) se zmiňuje o tom, že rizikové chování představuje sociální konstrukt, který zahrnuje různorodé formy chování, a je hodnoceno jako takové, které může způsobit ohrožení zdraví, sociálních vztahů a psychického stavu jedince i jeho okolí. Respondenti z NZDM Kyjov a

v NZDM Hodonín se setkávají nejčastěji se sebepoškozováním, kouřením, rizikovým sexuálním chováním a šikanou. Dále autor uvádí, že z bio-psycho-sociálního modelu a výčtů rizikových faktorů lze jasně vyvodit, že příčiny, které vedou k rizikovému chování, jsou velmi rozmanité. Rizikové chování může být využito jako nástroj k řešení nejrůznějších problémů. V NZDM Kyjov a Hodonín jsou defekty v rodině a problémové skupiny kamarádů jednou z hlavních příčin rizikového chování dětí a mládeže. Podle Pávkové (2011, s. 108) je podpora zdravého životního stylu spojena s poskytováním kvalitních alternativ pro aktivní a plnohodnotné trávení volného času. Dále je nutné vychovávat jedince ke správnému výběru aktivit pro rekreaci, rozvíjení zájmů a schopností, uspokojování potřeb a využívání dostupných materiálních prostředků. Respondenti z konkrétních zařízení se s tímto tvrzením ztotožňují tím, že v obou NZDM se snaží o to, aby dítě trávilo čas aktivitami, díky kterým se snižuje rizikové chování a zabývá se zároveň činnostmi, které ho naplňují a získává tím zdravý životní styl, pocit jistoty a bezpečí, pocit spokojenosti se sebou samým i se životem vůbec.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala popisem systému prevence rizikového chování v konkrétních vybraných nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku. Cílem bylo popsat, jak přesně funguje prevence komplexně a jak efektivně působí na rizikové chování.

Teoretická část se zaměřila na rizikové chování, která se zabývala příčinami rizikového chování, vybranými typy rizikového chování, jako je například záškoláctví nebo sexuálně rizikové chování a s následky, které přináší rizikové chování. Poté jsme se věnovali samotné prevenci, která se skládá z primární prevence a konkrétně zásad efektivní primární prevence rizikového chování dětí a mládeže. A v neposlední řadě jsme se zmínili o nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, historii zařízení, vymezení několika hlavních pojmů k NZDM, činnosti a aktivity realizované ve prospěch uživatelů, kteří jsou součástí těchto zařízení a popis a cíle konkrétních nízkoprahových zařízeních na Hodonínsku. Praktická část se věnovala kvalitativnímu výzkumu a data byla získána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s vybranými pracovníky zařízení na Hodonínsku. Použili jsme design zakotvené teorie, která se skládala s otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Výzkum se skládal z toho, jaký je systém prevence rizikového chování v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež na Hodonínsku, s jakými formami rizikového chování se pracovníci setkávají, jaké jsou příčiny rizikového chování dětí, se kterými se pracovníci setkávají, jakým způsobem v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež probíhají preventivní aktivity a jaké strategie v prevenci rizikového chování využívají pracovníci konkrétních zařízení.

Doporučením pro praxi je hlavně zpětná vazba pro zmíněná konkrétní zařízení na Hodonínsku v rámci výzkumu pro využití dat ke zdokonalení prevence rizikového chování, výzkum by měl být prezentován široké veřejnosti, aby se zvýšilo povědomí o rizikovém chování u dětí a mládeže a o úloze nízkoprahových zařízení v prevenci tohoto chování, což by mohlo vést k podpoře a finanční podpoře pro nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a jejich programy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. AMBROŽOVÁ, Kateřina, 2012. *Rizikové chování dětí a mladistvých: Příčiny, následky a prevence*. Praha: Děťství bez úrazů. ISBN 978-80-54367-38-6.
2. BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal, 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7.
3. ČÁČKA, Otto, 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-060-0.
4. ČECHOVSKÝ, Jan; RACEK, Jindřich, 2009. Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice. In: KLÍMA, Petr, ed. *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork. ISBN 978-80-254-4001-8.
5. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5046-0.
6. GRECMANOVÁ, Helena, 2008. *Klima školy*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-010-3.
7. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2., aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0030-7.
8. HAPALOVÁ, Miroslava, 2017. *Nízkoprahové kluby pro děti a mládež. Implementační agentúra Ministerstva práce sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky*. ISBN 978-80-89837-13-7.
9. HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
10. JEDLIČKA, Richard, 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0.
11. KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ, 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-793-4.

12. KAPPL, Miroslav, Martin SMUTEK a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ, 2010. *Etika sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-037-5.
13. KLÍMA, Petr, ed., 2009. *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vydání. Praha: Česká asociace streetwork. ISBN 978-80-254-4001-8.
14. Kolektiv autorů, 2008. *Pojmosloví NZDM*. 1. vydání, Praha: ČAS. ISBN 978-80-2356-4.
15. KRAUS, Blahoslav, 2006. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-125-1.
16. KRIEGELOVÁ, Marie, 2008. *Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2333-4.
17. MARTANOVÁ, Veronika, 2012. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. ISBN 978-80-87258-75-0.
18. MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5309-6.
19. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3., aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.
20. MIOVSKÝ, Michal, Tereza ADÁMKOVÁ, Miroslav BARTÁK, 2015. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-391-4.
21. MIOVSKÝ, Michal, Roman GABRHELÍK, Miroslav CHARVÁT, Lenka ŠŤASTNÁ, Lucie JURYSTOVÁ a Veronika MARTANOVÁ, 2015. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-395-2
22. MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al., 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze. ISBN 978-80-7422-392-1.

23. MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-285-2.
24. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. 7., aktualizované a rozšířené vydání Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
25. SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4042-3.
26. ŠTEFKOVÁ, Ivana a Martin DOLEJŠ, 2016. *Resilience u adolescentů v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4903-6.
27. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
28. ŘÍČAN, Pavel, 2014. *Cesta životem: [vývojová psychologie]*: přepracované vydání. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0772-6.
29. TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana a Martin SMUTEK, 2006. *Riziková mládež v současné společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-044-2.
30. VOJTOVÁ, Věra, 2008. *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: MU. ISBN 978-80-210-4573-6.

Internetové zdroje:

1. ČESKO. *Vyhláška č. 505/2006 Sb.* [online]. © 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>
2. ČESKO. *Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách*. © 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
3. *Klub Bárka* [online]. Charita Kyjov © 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://klubbarka.estranky.cz/>
4. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže* [online]. MŠMT © 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

5. *MKN-10: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize: obsahová aktualizace k 1.1.2018* [online]. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR © 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/index.php?pg=record&id=7877>
6. *Nízkoprahový klub Pohoda Hodonín* [online]. Oblastní charita Hodonín, © 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <https://hodonin.charita.cz/co-delame-och-hodonin/jsem-dite-dospivajici-a-mam-problemy/nizkoprahovy-klub-pohoda-hodonin/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČAS	Česká asociace streetwork
MKN	Mezinárodní klasifikace nemocí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NZDM	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
RVP	Rámcové vzdělávací programy

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Schéma vztahů mezi kategoriemi.....	56
---	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Otevřené kódování.....	45
Tabulka 2 Paradigmatický model.....	54

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky k polostrukturovanému rozhovoru

Příloha P II: Vzorový rozhovor

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY K POLOSTRUKTUROVANÉMU ROZHOVORU

1. Jaký plán prevence a strategie má Vaše nízkoprahové zařízení?
2. S jakou formou rizikového chování u vašich klientů se setkáváte nejčastěji?
3. Jaké jsou příčiny rizikového chování u vašich klientů?
4. Jaké metody používáte pro prevenci rizikového chování?
5. Jaké metody používáte při řešení rizikového chování?
6. Jaké možnosti prevence rizikového chování nabízí Vaše nízkoprahové zařízení?
7. Jaké volnočasové aktivity v zařízení nabízíte?
8. Nabízíte i volnočasové aktivity ke snížení projevů rizikového chování? Pokud ano, jaké?

PŘÍLOHA P II: VZOROVÝ ROZHOVOR

Respondent 3

Pracovník v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež klub Pohoda, Hodonín

• **Jaký plán prevence a strategie má Vaše nízkoprahové zařízení?**

1 „Takže plán prevence a strategie...je to tak, že děláme prevenci v rámci nízkoprahu
2 směrem ven...to je hlavně ve školách případně organizace, které si nás zavolají... to
3 jsou různé církevní spolky nebo nějaké kluby. Je i vnitřní prevence, které děláme v rámci
4 klubu. Rozdíl je v tom, že v rámci klubu je většinou prevence, které se účastní děti, které
5 do toho klubu přicházejí z důvodu různých životních těžkostí a věcí, které zrovna řeší a
6 díky tomu i můžou dostávat nějakou odbornou zpětnou vazbu k různým tématům se
7 kterými se setkávají, protože jsou to většinou děcka, které přicházejí se vztahovými
8 problémy z toho vyplývají různé sebepoškození, depresivní stavy, fobické stavy a další
9 věci ať už jsou to úteky z domu, různé zahrávání v rámci sexuálních kontaktů a tak dále,
10 takže to jsou ty vnitřní prevence, kde dáváme jakoby témata účelově ve chvíli, kdy
11 vidíme, že prostě je to potřeba jo kromě těch osobních rozhovorů a práci na těch
12 jednotlivých cílech klientů. Voláme si na to třeba externí odborníky kromě nás.
13 Potom děláme prevence na ven...to děláme čistě my a jsme na to vytyčení pracovníci,
14 což je kolegyně sociální pracovníce a já jako sociální pracovník a psychoterapeut.
15 Jezdíme většinou hodně po školách, kde si nás volají na různá témata, které zrovna tam
16 jsou jakoby potřeba řešit. Většinou tam v rámci školství jsou ti preventivní, kteří mají na
17 starosti ve škole ty témata, které tam vyplouvají na povrch nebo cítí, že je potřeba, aby
18 o tom ty děcka se dozvěděly nějaké věci. Takže to jsou takové asi dvě formy prevence,
19 které děláme a potom jakoby prevenci dá se říct může být i to, že poskytujeme veřejnosti
20 nabídku psychoterapeutických sezení pro rodiny s dětmi od teda cíleného věku od
21 jedenácti do jednadvaceti let v případě našeho klubu a rodiče někteří ať už jsou to tady
22 z Hodonína nebo hodně z toho okolí to využívají, že dojíždějí, protože problém je ten, že
23 je velký nedostatek psychologů, psychoterapeutů a druhá věc jsou problémy finanční,
24 že rodiny prostě nemají prachy, takže a samozřejmě dlouhá doba čekání, takže to bereme
25 jako preventivně, aby jsme ty děti zajistily a případně dál poslaly.“

• **S jakou formou rizikového chování u vašich klientů se setkáváte nejčastěji?**

26 „Velký problém, který já osobně v současné době řeším a zároveň i je po tom poměrně
27 velká poptávka po školách a připravili jsme pro to extra program, který se nazývá
28 prevence psychických onemocnění a je to za účelem toho, aby klienti si udělali svoje
29 krizové plány a tak dál případně, když přijdou nějaké krize, tak aby věděli, co funguje.“

(30) nejčastější formy rizikového chování v NZDM

30 aby si dokázali pomoci a v našem případě se ve velkém setkáváme se
31 sebeпоškozováním... to je poměrně velký problém a značný problém... jsou samozřejmě
32 nějaké problémy s tím jakoby spojené s pokusy o sebevraždu nebo o tom, že třeba o tom
33 mluví. Potom v rámci rizikového chování, tak to jakoby je hodně spojené asi s tím, že to
34 jsou různé depresivní stavy a fobie, které potom z toho vyplývají další ty stavy, že chodí
35 za školu... nechodí do školy a zkouší různé formy úniku ať už jsou to různé v současné
36 době zatím legální drogy, které můžete vidět tady v nabídkách těch automatů a nejsou
37 úplně okay nebo jsou to ty nikotinové sáčky, které žvýkají ně po jednom kusu, ale po x
38 kusech, takže jsou to drogy a určité je problém kouření, kdy kouří třeba ně úplně
39 cigarety, ale různé ty elektronické náhražky a podobně, ale jedou v tom ve velkém, že
40 nedokážou být bez toho. Mají tendenci to vytažovat prostě všude ve vnitřních prostorách
41 a prostě jsou na tom psychicky závislí. Určitě je tam otázka rizikové chování v rámci
42 sexuálních partnerů, protože jsou tu děcka, které třeba hodně hledají svou identitu a
43 zkouší prostě, jak to je muž s mužem nebo muž s ženou a hledají, kam nějakým způsobem
44 patří, takže s tím se hodně setkáváme."

• **Jaké jsou příčiny rizikového chování u vašich klientů?** (45 - středem pozornosti)
45 „Setkal jsem se několikrát i v osobním životě, že děti, když nemají dostatek pozornosti,
46 tak to zkouší všemožnými způsoby ať už, že se začnou řezat... měli jsme tu holčičku, která
47 se nám svěřila s tím, že maminku přes týden moc nevidí kvůli rozvodu rodičů a ona žije
48 s tatínkem a na střídačku a začala se sebeпоškozovat, takže to bylo takové nešťastné.“

• **Stává se, že klienti mají problém se svěřit s tím, co je trápí pracovníkům nízkoprahového zařízení?**

49 „Na tom je super to, že ten klub je tady otevřený... ty děcka dostávají prostor, že přijdou
50 a je nějaký... my dáváme do deseti kontaktů, kdy po nich už chceme natvrdo, že by se
51 měly vyjádřit a jakou podporu od nás chtějí, protože jsme sociální služba žejo a ono je
52 supr, že během těch deseti kontaktů většinou se naváže nějaký vztah s tím klientem, takže
53 ti klienti jsou schopní a ochotní se otevřít. Mám z toho radost, protože tady to chodí tak,
54 že ty děcka přijdou a automaticky si jdou sednout za holkama u baru. Máme tady takový
55 velký bar, kde sedí holky a děcka tam vždycky přijdou si sednout na barovou židličku
56 automaticky a chtějí si vykládat. Kupodivu nemají zájem ani o nějaký film nebo něco,
57 ale konkrétně mají potřebu prostě mluvit, takže to je myslím si, že je to strašně moc fajn.
58 Určitě ty děcka mají problém se sdílením třeba o rodinách... hodně jsou jakoby defekty
59 v rodinách... to souvisí s tím sebeпоškozováním a tady ten prostor mají, že ty holky jsou
60 tu pro ně a oni to ví a snaží se to využít. Fakt mi dělá radost pomáhat dětem, které to

(60) Reakce

61 potřebují a jde vidět, že i mají radost z toho, že s námi mohou mluvit o věcech o kterých
62 se jinak stydí mluvit třeba před rodiči, protože my jako pracovníci na ně nebudeme křičet
63 ani nadávat spíše to bereme jako výhru, že to dítě se o tom chce bavit. Ať už se to týká
64 různé formy toho rizikového chování třeba sebepoškození hlavně, tak se jim snažíme
65 pomoci a řešit tu situaci. Rodiče kolikrát přijdou a poděkují nám za naši pomoc. "

• **Jaké metody používáte pro prevenci rizikového chování?**

66 „Metody jsou určité ty přednášky, ale nemůžu říct jsou to jakoby úplně přednášky jo... je
67 to dvouhodinový program, kdy oni dostanou nějaký konkrétní informace, ale podstata
68 jsou tam spíše ty aktivity. Jsou tam aktivity, kde děcka si můžou zkoušet pracovat samy
69 nebo s tou vrstevnickou skupinou, a to je myslím si, že kdybych to tak odhadl sedmdesát
70 procent je opravdu ty aktivity jo ty zážitkové aktivity a formy a třicet procent jsou nějaké
71 ty informace. U té prevence psychických problémů tam bych dokonce řekl, že tam jsou
72 sedmdesát pět procent ty aktivity a dvacet pět procent nějaká informace, takže to je ta
73 forma a potom je forma nabídky toho klubu, protože dá se říct tohle jsou jen ty
74 preventivní programy, které tady nabízíme v rámci toho zařízení, ale jsou to ty otevřené
75 možnosti, že oni přicházejí a svěřují se s téma problémem a baví se, takže to je i součást
76 nějaké prevence, že je to ta komunikace. Je to všechno motivace k tomu dalšímu žití a
77 případnému i vybití z toho nekalého, co by běžně mohli udělat. Motivovat děti
78 k pravdomluvnosti ... otevřený prostor, že si můžou tady sednout nebo v kanceláři těch
79 kontaktních místností. Těch máme právě záměrně víc, protože s některými tématy
80 děcka se nemají problém svěřit před ostatními, ale některé témata chtějí řešit
81 individuálně soukromě. Takže to a plus využíváme externí odborníky, kteří třeba přijdou
82 sem a podají děckám nějaké informace na které oni jim dají nějaké věci a druhá věc je
83 tedy v rámci těch prevencí je tady otevřená nabídka pro širokou veřejnost omezenou
84 teda věkem a rodinou v rámci té psychologické nabídky, kterou tady máme. "

• **Jaké metody používáte při řešení rizikového chování?**

85 „Takže metoda práce ať už je to u sociálního pracovníka nebo psychoterapeuta je asi
86 komunikace. To je asi nejdůležitější forma té metody práce a v případě odkazujeme na
87 jiné zařízení, ale říkám hodně tu narážíme na ekonomickou stránku těch klientů, že je
88 problém, že některé klienty bych rád viděl třeba v Brně Anabell nebo tak... u dětí, které
89 řeší problém s anorexií nebo bulimií, ale naráží to na to, že ta rodina nemá na to, aby
90 jela k cíleným už odborníkům, kteří konkrétně pracují s tím daným problémem. "

• **Jaké jsou Vaše osobní zkušenosti s rizikovým chováním a s jeho řešením?**

91 „Tak konkrétní zkušenosti bych řekl, že my tady třeba na Hodonínsku máme tu výhodu
92 nevím, jak je to jinde, že tady v Hodonínských školách jsou všude psychologové, že jsou
93 tam navázání úvazkem, ale akorát zjišťuju, že ty děti mají problém s tím, že tady je
94 výhoda klubu taková, že přijdou a jsou anonymní. Můžou přijít... my potřebujem jenom
95 vidět, jak jim máme říkat jo ať už přezdívkou nebo jménem a že tu můžou přijít od
96 nějakého času do nějakého času. Zažil jsem konkrétně u mého syna, že nechce jít k tomu
97 psychologovi se pobavit o nějakých věcech z důvodu, že ti spolužáci to vidí, že on tam
98 jde, takže to je takové neštěstí. Dobře je ta anonymita, která tady funguje a kterou děcka
99 svým způsobem oceňují. Právě, že je to zdarma a fakt přístupné pro tu širokou veřejnost
100 hlavně pro ty třeba ekonomicky slabší a je fakt, že se setkáváme s tím, že ta
101 problematika, což jsme řešili před lety u čtrnáctiletých, patnáctiletých, tak to klesá dolů
102 jedenáct let a podobně třeba ve velkém ty drogy, což jsou přístupné, tak to je teď taková
103 móda, že v tom jedou strašně brzy i to sebepoškození, takže ty sexuální, to je většinou
104 bohužel pod patnáctým rokem taky jo, takže tak. A tím řešením je ta efektivita, kterou
105 tady to... řešení má u těch klientů je docela slušná, protože sem chodí dobrovolně.
106 Nepřichází z donucení, a to je devadesát procentní úspěšnost to, že ty děcka prostě
107 chcú a pokud nemáte ten cit k dětem, tak je potom těžký si k nim vybudovat vztah v
108 rámci práce s nimi. Musíte mít ten správný přístup.“

• **Jaké možnosti prevence rizikového chování nabízí Vaše nízkoprahové zařízení?**

109 „Určitě tu nabízíme odborníky ^{C109 - externí odborníci} například hodně spolupracujeme i s jinými
110 organizacemi...já třeba konkrétně komunikuji s Anabell z Brna, odkazujem třeba i
111 děcka, které jsou v nějaké krizi na různé krizové linky a třeba v rámci drog hodně
112 spolupracujeme s kontaktním centrem, kde je kolegyně taky psychoterapeutka a dokáže
113 pomocť akorát je to problém, že tam je to vázáno věkem, že nejsou pro mladší děti, takže
114 to je takové komplikovanější, takže se snažíme využívat určitě odborníky z okolí a
115 nabízíme individuální rozhovory a ty programy, které konkrétně děláme my nebo ty
116 externisti.“

• **Jaké volnočasové aktivity v zařízení nabízíte?**

117 „Takže máme tady klasický prostor, kde děcka můžou využívat od posilovny po hudební
118 zkušebnu...jsou to věci, které pomáhají děckám ten stres ze sebe dostat a to napětí, což
119 je fajn. Jsou tady bicí, kde se můžou vybuchat a máme tady nějaké ping pongové stoly,

120 máme tady kulečník a prostor, kde můžou děcka využívat jako veškerých herních prvků
121 a já si myslím, že ze sedmdesáti procent tady děcka chodí konkrétně za pracovníkama,
122 že je tady velká změna jo... dřív to bylo hodně využívaly ten volný čas a teď tu konkrétně
123 chodí děcka bavit se... řešit své denní sračky, které maj a můžou se svěřovat holkám,
124 takže fajn, že tohle je takový hlavní, co je tahá. A druhá věc, co tady hodně je táhne je
125 ta vrstevnická skupina, že se tu můžou setkat a pobavit se, takže tady mají prostor, že
126 když je jim zima nebo tak, že se tu můžou srazit a setkat se, takže to je to a nějaké malé
127 procento využívá to, že si tady můžou zahrát, ale mám pocit, že tady hodně je to spíš o
128 tom prostoru setkávání, že si tu sednou do těch křesel a baví se spolu, komunikují,
129 pouštějí si hudbu, ale kupodivu to není tak časté už o tom hrani."

• **Nabízíte i volnočasové aktivity ke snížení projevu rizikového chování? Pokud ano, jaké?**

130 „Samozřejmě nabízíme... je to součástí nabídky toho klubu... jsou to ty věci, které jsem
131 právě teď říkal, že je to ten prostor, který tady maj bezpečný, kde si můžou zahrát hry
132 od tuny těch různých věcí jo hudební zkušebna a tady ty věci, co jsem předtím
133 vyjmenoval, a to je v současné době asi všechno, protože venku nějaké volnočasové
134 aktivity nenabízíme. Jsme vázáni na tu službu."